

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Hospodářsky vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu
– Republika Kazachstán**

Nurtayeva Lola

© 2022 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Lola Nurtayeva

Hospodářská politika a správa

Podnikání a administrativa

Název práce

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Republika Kazachstán

Název anglicky

Economic development in the countries of the former Soviet Union – the Republic of Kazakhstan

Cíle práce

Hlavním cílem bakalářské práce je analyzovat vývoj ekonomiky a životní úrovně v Republice Kazachstán ve vybraném časovém období. Dílčím cílem práce je identifikovat hlavní faktory ovlivňující hospodářský vývoj v Republice Kazachstán.

Metodika

Bakalářská práce bude rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část práce bude zpracována formou literární rešerše s využitím studia odborné literatury; čerpány budou rovněž aktuální informace z odborných časopisů a internetových zdrojů. V praktické části práce bude provedena analýza základních makroekonomických ukazatelů souvisejících s hospodářským vývojem vybrané země. Pro analýzu shromážděných údajů bude využita statistická analýza dat získaných ze statistického úřadu vybrané země. V práci bude použita zejména metoda deskripce a komparativní analýzy.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

Republika Kazachstán, Sovětský svaz, nezaměstnanost, inflace, hrubý domácí produkt, mezinárodní vztahy, analýza ekonomických ukazatelů.

Doporučené zdroje informací

BRČÁK, J. SEKERKA, B. STARÁ, D. Makroekonomie – teorie a praxe. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-492-3.

FÁREK, J. KRAFT, J. Světová ekonomika v epoše globálních změn. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-910-3.

HARASIMOVÁ, S. Makro a mikroekonomie. Opava: Optys, 2010. ISBN 978-80-85819-78-6.

ILYICHEVA, T. Osnovy ekonomiky: Kazachstan v sovremennom mire. Almaty: Chevron, 2011: ISBN 9965-9493-1-X.

SULTANOV, B. Kazachstanskii put -2050. Almaty: Kisi, 2014. ISBN 978-601-7242-92-3.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

Mgr. Elizbar Rodonaia, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 30. 12. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 10. 2. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 15. 03. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Republika Kazachstán" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.03.2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Elizbar Rodonaio, Ph.D. z katedry ekonomických teorií za pomoc a odborné vedení při psaní bakalářské práce.

Hospodářský vývoj v zemích bývalého Sovětského svazu – Republika Kazachstán

Abstrakt

Kazachstán patří mezi několik postsovětských zemí, které úspěšně a poměrně rychle překonaly ekonomickou krizi po svém osamostatnění. Bakalářská práce se zabývá hospodářským vývojem země a jejím úkolem je provést analýzu vývoje ekonomiky a životní úrovně v republice v rámci vybraného časového období. Dalším úkolem práce je identifikace klíčových faktorů, které ovlivňují hospodářský vývoj v zemi. Teoretická část shromažďuje informace o základních makroekonomických ukazatelích a hospodářském vývoji, popisuje je na základě odborných výzkumných zdrojů. Praktická část začíná obecnou charakteristikou ekonomiky Kazachstánu a vymezením jejích specifík. Dále se analyzuje vývoj hospodářského cyklu po roce 1991 až do roku 2009. Probírají se takové ukazatele, jako HDP, inflace, nezaměstnanost a obchodní bilance. Stejná analýza se provádí s použitím ukazatelů z let 2010-2020. Zaznamenané výkyvy jsou nejen okomentovány autorkou práce, ale i doplněny komentáři odborníků pro objasnění příčin kolísání. Na konci jsou všechny výsledky analýz shrnuty metodou syntézy, aby došlo k vytvoření celkového přehledu o ekonomickém vývoji země.

Klíčová slova: analýza ekonomických ukazatelů, hrubý domácí produkt, inflace, mezinárodní vztahy, nezaměstnanost, Republika Kazachstán, sovětský svaz.

Economic development in the countries of the former Soviet Union - Republic of Kazakhstan

Abstract

Kazakhstan is one of the few post-Soviet countries that has successfully and relatively quickly overcome the economic crisis after becoming independent. The bachelor thesis deals with the economic development of the country and its task is to analyse the development of the economy and living standards in the country within a selected period of time. Another task is to identify the key factors that affect economic development in the country. The theoretical part gathers information on basic macroeconomic indicators and economic development, describes them on the basis of professional research sources. The practical part begins with a general description of the economy of Kazakhstan and the definition of its specifics. Furthermore, the development of the economic cycle after 1991 until 2009 is analysed. Indicators such as GDP, inflation, unemployment and trade balance are discussed. The same analysis is performed using indicators from 2010-2020. The recorded fluctuations are not only commented by the author of the work, but also supplemented by expert comments to clarify the causes of fluctuations. At the end, all the results of the analyses are summarised by the method of synthesis in order to create an overall overview of the economic development of the country.

Keywords: analysis of economic indicators, gross domestic product, inflation, international relationships, Republic of Kazakhstan, The Soviet Union, unemployment.

Obsah

1. Úvod	10
2. Cíl práce a metodika	11
2.1. Cíl	11
2.2. Metodika	11
3. Teoretická východiska	13
3.1. Makroekonomické ukazatele	13
3.1.1. Hrubý domácí produkt	13
3.1.2. Nezaměstnanost	15
3.1.3. Inflace	16
3.1.4. Obchodní bilance	19
3.2. Hospodářský vývoj	20
3.2.1. Hospodářský cyklus	20
3.2.2. Fáze hospodářského cyklu	21
3.2.3. Příčiny fluktuací	23
4. Vlastní práce	25
4.1. Základní charakteristika Republiky Kazachstán	25
4.1.1. Hospodářská charakteristika	25
4.1.2. Vývoj hospodářského cyklu Republiky Kazachstán po roce 1991	27
4.1.3. Analýza hospodářského vývoje Republiky Kazachstán v letech 2010-2020	32
5. Výsledky a diskuse	44
6. Závěr	47
7. Seznam použitých zdrojů	48

Seznam obrázků

Obrázek 1: Hospodářský cyklus	22
-------------------------------	----

Seznam grafů

Graf 1: Dynamika vývoje ukazatele HDP v Kazachstánu v letech 2010-2020, tenge	35
Graf 2: Dynamika vývoje míry inflace v Kazachstánu v letech 2010-2020, %	37
Graf 3: Dynamika vývoje míry nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 2010-2020, %	41

Seznam tabulek

Tabulka 1: Základní makroekonomické ukazatele Kazachstánu v letech 1991-1999	28
Tabulka 2: Základní makroekonomické ukazatele Kazachstánu v letech 2000-2009	30
Tabulka 3: Ukazatele HDP Kazachstánu v letech 2010-2015	32
Tabulka 4: Ukazatele HDP Kazachstánu v letech 2016-2020	33
Tabulka 5: Ukazatele úrovně inflace Kazachstánu v letech 2010-2015	35
Tabulka 6: Ukazatele úrovně inflace Kazachstánu v letech 2016-2020	36
Tabulka 7: Ukazatele úrovně nezaměstnanosti Kazachstánu v letech 2010-2015	38
Tabulka 8: Ukazatele úrovně nezaměstnanosti Kazachstánu v letech 2016-2020	39
Tabulka 9: Ukazatele obchodní bilance Kazachstánu v letech 2010-2015	42
Tabulka 10: Ukazatele obchodní bilance Kazachstánu v letech 2016-2020	43

1 Úvod

Po rozpadu SSSR se Kazachstán stal jedinou republikou, které se podařilo udržet stabilitu v naprostém politickém a ekonomickém chaosu. Za necelou dekádu se země dokázala proměnit ve stát, který byl schopen zcela transformovat svou ekonomiku a přitom dosáhnout odpovídající pohody pro občany. Jistě tyto úspěchy souvisely s rozhodnutími kazachstánské vlády, ale z velké míry tak pozitivní přínos byl zabezpečen bohatstvím země v oblasti nerostných surovin a hlavně ropy.

V průběhu více než 30 let po získání nezávislosti Kazachstán přežil hodně negativních událostí a snažil se s nimi vypořádat podle vlastních metodik. V podstatě v zemi byla provedena třístupňová modernizace. První etapa odstartovala v 90. letech, kdy se Kazachstánu podařilo reformovat systém státní správy, vytvořit základy tržní ekonomiky a zapojit se do obchodování se světovým společenstvím. Na konci minulého století začala druhá etapa, kdy země sklízela plody globálních změn. I přes dvě finanční krize se v Kazachstánu postupně zvýšil blahobyt, vytvořila se střední třída a zlepšila se kvalita života. Třetí etapa modernizace je ještě daleko od svého dokončení, ale již nyní lze pozorovat rychlý růst ekonomiky v zemi.

Je však zřejmé, že tak velké úspěchy musí probíhat na úkor některých jiných nesouladů. Patří sem například skrytá nezaměstnanost, závislost země na cenách ropy a monopolizace státu na obchodním trhu. To jsou jen několik z problémů, se kterými se kazachstánská ekonomika musí vypořádat v současné době.

Tato bakalářská práce se věnuje hospodářskému vývoji ve vybrané postsovětské republice a má za úkol analyzovat příčiny a následky výkyvů v jejich statistických ukazatelích. První část práce je zaměřena na shrnutí teoretických východisek týkajících se makroekonomických ukazatelů a hospodářského vývoje. Druhá část práce se zabývá charakteristikou republiky z hlediska těchto parametrů a s bližším přihlédnutím k takovým ukazatelům jako HDP, inflace, nezaměstnanost a obchodní bilance. Výsledky provedených analýz jsou poté shrnuty do samostatné kapitoly.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl

Cílem této bakalářské práce je analyzovat vývoj ekonomiky a životní úroveň v republice Kazachstán ve vybraném časovém období. Dílčím cílem práce je identifikovat hlavní faktory ovlivňující hospodářský vývoj v republice Kazachstán.

V práci jsou stanoveny následující výzkumné otázky:

- Jakým problémům čelila ekonomika Kazachstánu v průběhu prvních deseti let po získání nezávislosti?
- Jaké faktory omezují současný ekonomický vývoj Kazachstánu?

2.2 Metodika

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. První část práce se skládá z informací teoretického charakteru, které jsou zaměřeny na výpočet makroekonomických ukazatelů schopných nastínit hospodářskou situaci v zemi. Tady se blíže popisuje ukazatel hrubého domácího produktu, úrovně inflace, míry nezaměstnanosti a obchodní bilance. Kromě toho se teoretická část věnuje hospodářskému vývoji, jednotlivým fázím hospodářského cyklu a příčinám fluktuace. Tyto informace jsou čerpány z odborných literárních a internetových zdrojů od českých a zahraničních autorů. Zpracování informací probíhá metodou literární rešerše.

Praktická část práce se zabývá hospodářským vývojem Kazachstánu. Pro lepší přehlednost je analýza rozdělena na dvě časové období: od roku 1991 do roku 2009 a od roku 2010 do roku 2020. Základem analýzy slouží data poskytnutá kazachstánským statistickým úřadem na oficiálních webových stránkách Stat.gov.kz. V rámci analýzy hrubého domácího produktu se nahlíží na jeho ukazatel v dolarovém vyjádření, na HDP na osobu, ale také na růst HDP ve vztahu k předchozímu roku. Nezaměstnanost je zkoumána z hlediska procentního podílu na celkovém počtu obyvatelů, inflace je rozebrána z hlediska indexu spotřebitelských cen a indexu cen výrobců. Ukazatel obchodní bilance nebyl uveden na webových stránkách statistického úřadu, a proto byl vypočítán autorkou na základě informací o celkovém exportu a importu v jednotlivých letech. Tyto informace byly uvedeny v samostatných tabulkách,

příčemž dynamika vývoje zkoumaných ukazatelů (s výjimkou obchodní bilance) byla zobrazena na grafech.

Po shrnutí statistických informací byla provedena analýza časových řad. Zaznamenané výkyvy v ukazatelích byly okomentovány a také doplněny odbornými informacemi. Většinou se jednalo o poznatky získané z internetových zdrojů a elektronických článků nalezených přes portál Research Gate a JStore. Primárním zdrojem informací posloužily analytické zprávy OECD z let 2016 a 2017.

Díky ním se podařilo zjistit, jaké byly hlavní příčiny kolísání a co tato kolísání měla za následek. Syntéza informací tak dovolila udělat objektivní přehled o proběhlých událostech a klíčových problémech, kterým čelí kazachstánská ekonomika.

3 Teoretická východiska

Daná část práce slouží jako podklad pro analytické zpracování dat v praktické části práce. S pomocí odborné literatury a výzkumných článků jsou zde uvedeny poznatky týkající se vybraného tématu.

3.1 Makroekonomické ukazatele

Tato kapitola práce rozebírá klíčové makroekonomické ukazatele, které dovolují udělat celkový přehled o ekonomické situaci v zemi. Pozornost se věnuje ukazateli hrubého domácího produktu, nezaměstnanosti, inflaci a obchodní bilanci.

3.1.1 Hrubý domácí produkt

Hlavním měřítkem výkonu ekonomiky je HDP, kdy se jedná o hrubý domácí produkt, který představuje souhrnnou hodnotu veškerého zboží a služeb, které jsou produkovány pro konečný prodej v rámci nějaké ekonomiky. Jedná se zhruba o násobek počtu hodin, které lidé stráví prací, a hodnotou produkovaného výkonu za hodinu. V dřívějších dobách se hovořilo o hrubém národním produktu, avšak tento termín se již považuje za zastaralý. Rozdíl mezi těmito přístupy spočívá v tom, jakým způsobem se přistupuje k zahraničním výrobcům, kteří působí v dané zemi: HDP je zahrnuto do produkce dané země, naproti tomu HNP nikoliv (Marks, 2019).

Hrubý domácí produkt (HDP) představuje peněžní vyjádření celkové hodnoty statků a služeb, které byly nově vytvořené v daném období na určitém území, kdy k tomuto se používá stanovení výkonnostní ekonomiky. HDP může být spočteno třemi metodami, kdy se jedná o následující:

1. Produkční metoda

HDP se počítá jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých institucionálních sektorů či odvětví a čistých daní na produktu. Jedná se současně i o vyrovnávací položku účtu výroby za národní hospodářství celkem, kde se na straně zdrojů zachycuje produkce a na straně užití mezispotřeba. Hrubá přidaná hodnota tedy představuje rozdíl mezi produkcí a mezispotřebou. S ohledem na skutečnost, že produkce se oceňuje v základních cenách a užití

v kupních, je strana zdrojů za národní hospodářství celkem doplněna o daně snížené o dotace na výroby. Podle ČSÚ (2021) vzorec vypadá následovně:

$$HDP = \textit{Produkce} - \textit{Mezispotřeba} + \textit{Daně z produktů} - \textit{Dotace na produkty}$$

(1)

2. Výdajová metoda

HDP se počítá jako součet konečného užití výrobků a služeb rezidentskými jednotkami a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. Skutečná konečná spotřeba je odvozena prostřednictvím naturálních sociálních transferů od výdajů na konečnou spotřebu domácností, vlády včetně neziskových institucí sloužících domácnostem. Tvorba hrubého kapitálu se dělí na tvorbu hrubého fixního kapitálu, změny zásob, čisté pořízení cenností.

$$HDP = C + I + G + NX,$$

(2)

kde

C – výdaje domácností na spotřebu,

I – výdaje na investice,

G – vládní výdaje na nákupy,

X – čistý export.

3. Důchodová metoda

HDP se počítá jako součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem, tedy náhrady zaměstnancům, daně z výroby včetně dovozu snížené o dotace a hrubý provozní přebytek a smíšený důchod. Podle ČSÚ (2021) vzorec vypadá následovně:

$$HDP = \textit{Náhrady zaměstnancům} + \textit{Daně z výroby a z dovozu} - \textit{Dotace}$$
$$+ \textit{Čistý provozní přebytek} + \textit{Čistý smíšený důchod} + \textit{Spotřeba fixního kapitálu}$$

(3)

3.1.2 Nezaměstnanost

Nezaměstnanost se z pohledu makroekonomického týká obyvatelstva v produktivním věku, přičemž se jedná o věk od ukončení povinné školní docházky až do období penze. Zaměstnaní lidé jsou tací, kteří pracují na plný nebo částečný úvazek, nezaměstnaní nemají zaměstnání, ale aktivně ho hledají. Aktivně hledat zaměstnání znamená, že osoba je v evidenci úřadu práce, pravidelně dochází na úřad práce a je schopen nastoupit na volné pracovní místo v co nejkratším čase. Zaměstnaní a nezaměstnaní tvoří společně tzv. ekonomicky aktivní obyvatelstvo, které se někdy také označuje jako pracovní síla. Ostatní lidé v produktivním věku, kteří jsou bez zaměstnání a ani ho z nejrůznějších důvodů nehledají, se řadí do kategorie ekonomicky neaktivních. Do kategorie ekonomicky neaktivních se řadí zejména studenti, kteří se připravují v denním studiu na budoucí povolání, dále pak lidé v domácnosti, kteří pečují o malé dítě, případně handicapované členy rodiny, zdravotně postižené, kteří na základě zdravotního postižení nemohou vykonávat zaměstnání (Jurečka, 2017). Míra nezaměstnanosti se vypočítává podle následujícího vzorce (Rojíček a kol., 2016):

$$u = \frac{U}{L+U} \times 100, \quad (4)$$

kde

u – míra nezaměstnanosti,

U – nezaměstnaní,

L – zaměstnaní,

U + L = ekonomický aktivní.

Aktivní a pasivní politika nezaměstnanosti

Hlavním cílem aktivních politik trhu práce (AFTP) je zvýšit pracovní příležitosti pro uchazeče o zaměstnání a zlepšit sladění pracovních míst (volných míst) a pracovníků (tj. nezaměstnaných). Aktivní politiky trhu práce tak mohou přispět k zaměstnanosti a růstu HDP, snížit nezaměstnanost a závislost na dávkách. AFTP zahrnují nabídky institucionálního a pracovního vzdělávání, nepřímé pobídky k zaměstnávání (sdílení pracovních míst, dotace na nábor) a také zřizování chráněných a podporovaných pracovních míst nebo poskytování

přímého vytváření pracovních míst (programy veřejné práce). Netýká se to ovšem jen zaměstnání, mohou být nabídnuty i pobídky pro zahájení podnikání. APTP pomáhají zajistit, aby se nezaměstnaní vrátili do zaměstnání co nejrychleji a v nejlepším možném pracovním poměru tím, že jim poskytují podporu, kterou potřebují k úspěšnému opětovnému vstupu na trh práce. Prostřednictvím opatření na rekvalifikaci a zvyšování kvalifikace může APTP také pomoci nasměrovat lidi do oblastí, které čelí nedostatku dovedností. To pomáhá vyrovnat se se strukturálními změnami a zvýšit odolnost ekonomiky v době změn. ALMP jsou klíčovou složkou toho, čemu se říká „aktivační strategie“ a jsou obvykle spojeny se systémy pojištění/pomoci v nezaměstnanosti prostřednictvím dávek (European Commission, 2017).

Pasivní politiky se zaměřují na deregulaci trhu práce, aby byl pružnější, aby pomohl lidem přejít do práce, například zvýšením flexibility odměňování. Tyto politické zásahy umožňují zaměstnavatelům nabízet mladším pracovníkům nižší mzdy a slabší pracovní smlouvy často na dobu určitou. Další pasivní opatření na trhu práce zahrnují změny pravidel pro přístup k dávkám v nezaměstnanosti a dalším dávkám sociálního zabezpečení, například ve Spojeném království změny v těchto pravidlech způsobují, že osoby mladší 18 let nemají nárok na dávky v nezaměstnanosti (Hayward, 2010).

V zemích se středními až vysokými příjmy mohou aktivační politiky v interakci s pasivními politikami trhu práce hrát roli pro veřejné práce tím, že snižují zisk z nezaměstnanosti. V těchto případech je pobírání dávek v nezaměstnanosti nebo sociální pomoci podmíněno účastí v systémech pracovních dávek. Tato povinnost jako součást rámce práv a povinností nezaměstnaných je zvláště účinná v dánském souboru politik (štědrá podpora v nezaměstnanosti, nízké náklady na propouštění a pracovní náklady). Nízká míra nezaměstnanosti v Dánsku byla přisuzována tomuto třetímu rysu, zejména zavedení požadavků na aktivaci workfare ve spojení se zpřísněním nároku na podporu v nezaměstnanosti a její délkou, což zvýšilo hledání zaměstnání a pracovní pobídky k pravidelné práci (Brown, 2015).

3.1.3 Inflace

Inflace je chápána jako opakovaný růst většiny cen v dané ekonomice. Jedná se o oslabení reálné hodnoty, tedy kupní síly, dané měny vůči zboží a službám, které spotřebitel kupuje. Pakliže je v ekonomice přítomna inflace spotřebitelských cen, tak na nákup téhož

koše zboží včetně služeb spotřebitel potřebuje větší množství jednotek dané země. Obecně v praxi je inflace v oblasti spotřebitelských cen měřena jako přírůstek tzv. indexu spotřebitelských cen. Pakliže v ekonomice dochází k poklesu cen v delším časovém úseku, tak hovoříme o deflaci. Ceny spotřebitelského zboží a služeb podléhají celé řadě vlivům, přičemž celá řada těchto vlivů je zcela nebo do značné míry mimo dosah těchto opatření měnové politiky centrální banky (ČNB, 2015).

V tržním hospodářství se ceny zboží včetně služeb mohou měnit kdykoliv, jak již bylo uvedeno. Některé ceny rostou, jiné klesají. K inflaci tedy dochází, pakliže ceny zboží a služeb rostou celkově, nikoliv jen ceny jednotlivých položek. V eurozóně se růst spotřebitelských cen měří tzv. harmonizovaným indexem spotřebitelských cen, který se často používá jen jako zkratka HICP. Pojem „harmonizovaný“ představuje skutečnost, že všechny země Evropské unie dodržují shodnou metodiku výpočtu, což přispívá k tomu, že je zajištěna srovnatelnost údajů mezi zeměmi. Spotřebitelské průzkumy často ukazují, že lidé vnímají míru inflace vyšší, než jaká je uváděna cenovými indexy. Na základě čeho si lidé nejčastěji vytvářejí představu o inflaci:

- lidé se soustředí na ceny, které rostou, než ty které klesají;
- více lidí vnímají běžné nákupy za hotové;
- naopak si méně všímáme běžných nákupů a přímého inkasa;
- osobní inflace;
- změny cen a změny kvality (ECB, 2021).

Deflace – představuje takovou situaci v ekonomice, kdy dochází k poklesu cenové hladiny. Za předpokladu, že inflace představuje škodlivý jev, tak o deflaci nelze hovořit, jako o protipólu inflace. Deflace bývala průvodním jevem všech největších hospodářských poruch v moderní historii. Každý zákazník vítá, pokud odchází k poklesu cen, za předpokladu, kdy za ně nakupuje. Avšak horší situace nastává, pokud se tento jev projevuje u produktů nebo výrobních faktorů, které sám prodává. Musíme mít na paměti, že cena je současně nákladem, ale i důchodem. Pokles obecné cenové úrovně není motivující pro investory, stejně jako pro výrobce. Pokles mezd, i mzda je cenou, ale není povzbuzující pro pracovníky. Deflace

zvyšuje reálnou hodnotu závazků dlužníků, kteří za předpokladu, kdy ztratí schopnost dostat vlastním závazkům, může nastat ohrožení stability bankovního systému (Jurečka, 2017).

Měření inflace nepředstavuje výrazný problém, neboť není problém měřit vývoj ceny jednoho statku. Dokonce máme i možnost výběru metody takového měření: v korunách, procentech, násobcích či pomocí indexu. Na druhou stranu velký problém představuje souhrnné měření vývoje cen velkého počtu statků, kdy se ceny jednotlivých statků vyvíjejí nestejným tempem a kdy ceny některých statků klesají, zatímco jiných rostou. Měření cenové hladiny představuje náročný úkol každé statistické služby. Informace o pohybu cenové hladiny se řadí k nejsledovanějším a současně i k nejdůležitějším informacím z oblasti ekonomického života. Odvozuje se od nich celá řada dalších hospodářsky a sociálně významných propočtů, jako jsou např. výpočet reálných mezd, životních nákladů, důchodů a další (Jurečka, 2017).

Inflace představuje růst všeobecné cenové hladiny. Míra inflace je definována jako míra změny cenové hladiny, přičemž cenová hladina představuje průměrnou úroveň cen určitého souboru statků v běžném období v porovnání s cenami určitého vybraného základního období. Tempo růstu cenové hladiny představuje míru inflace.

$$\text{Míra inflace (rok } t) = \frac{\text{Cenová hladina (rok } t) - \text{Cenová hladina (rok } t-1)}{\text{Cenová hladina (rok } t-1)} \times 100$$

(5)

Nejčastěji používanými indexy k vyjádření všeobecné cenové hladiny jsou:

- index spotřebitelských cen;
- index cen výrobců;
- deflátor HDP

Index spotřebitelských cen – cenová hladina je vyjádřena jako průměrná úroveň cen souboru spotřebních výrobků a služeb, spotřebovaných průměrnou domácností.

Index cen výrobců – bývá definován pro různá odvětví a obory jako index cen průmyslových výrobců. Koše obsahují příslušné služby a výrobky. Pracuje obdobně jako index spotřebitelských cen s fixními vahami, dle struktury tržeb.

Deflátor HDP – je komplexnější pro výpočet míry inflace, neboť pracuje s poměrem nominálního HDP, jímž je ohodnocen běžnými cenami daného roku a reálného HDP, ten je hodnocen stálými cenami základního roku. Jedná se o náročnější výpočet, který se v praxi příliš nevyužívá (Dvořáček, Slunčík, 2012).

3.1.4 Obchodní bilance

Obchodní bilance představuje významný makroekonomický ukazatel, která je zejména základním ukazatelem, jak si stojí stát v oblasti mezinárodního obchodu. Obchodní bilance představuje jistou část běžného účtu platební bilance státu, která se někdy také označuje jako mezinárodní pohyb zboží (Černohorský, 2011).

Obchodní bilancí se rozumí tzv. čistý export země, který se vypočítá jako rozdíl mezi celkovým exportem a celkovým importem daného státu.

$$NX = Ex - Im,$$

(6)

kde

Ex – export (vývoz),

Im – import (dovoz).

Za předpokladu, kdy má stát vyšší export než import, tak hovoříme o přebytku obchodní bilance. Avšak v případě, kdy je import vyšší než export, tak hovoříme o deficitu obchodní bilance. Za předpokladu, kdy dojde ke shodě v oblasti exportu a importu, tak hovoříme o vyrovnané obchodní bilanci, ovšem v praxi se spíše setkáváme s téměř vyrovnanou obchodní bilancí (Lipovská, 2017).

Obchodní bilance se dále dělí do deseti různých agregovaných skupin komodit, kam se řadí např. potraviny, tabák, průmyslové zboží, služby, minerální paliva, stroje, dopravní prostředky a mnohé další. Struktura obchodní bilance poskytuje celou řadu informací, jako například vyspělost ekonomiky státu, neboť je zde obecný předpoklad, že rozvinutější

ekonomiky se vyznačují mimo jiné i vyšší mírou zhodnocené práce, to tedy v praxi znamená, že exportuje větší množství investičních statků včetně většího množství produktů zpracovatelského průmyslu, přičemž méně vyspělé ekonomiky exportují větší podíl zemědělských plodin, včetně surovin obecně (Černohorský, 2011).

3.2 Hospodářský vývoj

Hospodářský vývoj je v této kapitole práce prozkoumán z hlediska hospodářského cyklu, jeho jednotlivých fází, ale také příčin fluktuace.

3.2.1 Hospodářský cyklus

Hospodářský cyklus v moderním pojetí je chápán jako časová řada detrendovaných komponent makroekonomických agregátů jako je hrubý domácí produkt, průmyslová produkce, zaměstnanost apod., které s jistou pravidelností procházejí jednotlivými fázemi expanze a kontrakce. Hospodářský cyklus tedy představuje směsici rozličných šoků včetně reakcí národního hospodářství na tyto šoky. Identifikované šoky běžně působí stejným směrem, jako se vyvíjí hospodářský cyklus (Lacina, 2007).

Hospodářský cyklus představuje kolísání skutečného reálného produktu (HDP, Y) kolem potenciálního produktu (Y^*) v čase. Pracuje se se skutečným reálným HDP, což představuje HDP ve stálých cenách, které ekonomika skutečně vytvořila v určitém období. V rámci hospodářského cyklu rozeznáváme dvě základní tendence: kontrakce (klesající fáze od vrcholu ke dnu) a expanze (rostoucí fáze ode dna k vrcholu). Za předpokladu, kdy kontrakce trvá déle než dvě po sobě jdoucí čtvrtletí, pak tuto situaci označujeme jako recesi. Pakliže nastane obzvláště výrazný a dlouhodobý propad produkce, tak tento nazýváme krizí nebo také depresí. Pakliže se nemění HDP po několik období, tak tuto situaci označujeme jako stagnaci. Body obratu trendu se nazývají vrchol a sedlo (dno). V rámci jednoho hospodářského cyklu definujeme obě fáze, tj. expanzi a kontrakci (Šumpíková, 2021).

Pro hospodářské cykly je typické střídání fáze expanze s fází recese. Expanze znamená, že růst reálného HDP zrychluje a HDP roste nad potenciální produkt. Naproti tomu recese znamená, že růst zpomaluje a dochází k poklesu reálného HDP, pod potenciální produkt. Jak již bylo uvedeno, tak o recesi hovoříme ve chvíli, kdy reálné HDP v průběhu

dvou po sobě jdoucích čtvrtletí klesá. Naproti tomu v případě dlouhotrvajícího hospodářského poklesu hovoříme o depresi (Holman, 2016).

3.2.2 Fáze hospodářského cyklu

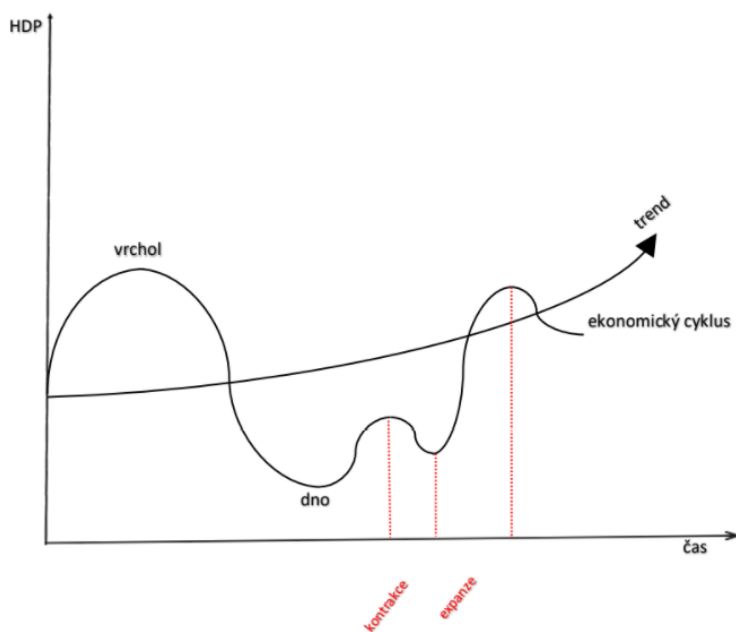
Expanze – reálné HDP a společně s ním i další reálné ekonomické veličiny získávají na síle. Toto nastává v důsledku toho, že domácnosti ve zvýšené míře poptávají statky produkované společnostmi, které na vzestupu poptávky po své produkci reagují růstem objemu výroby. Aby však mohly podniky více vyrábět a současně nabízet na trhu, musí rozšiřovat výrobní kapacity, což znamená najímat větší množství práce, kapitálu, potažmo dalších výrobních faktorů. Zaměstnanost v ekonomice roste. Výrobci bezesbytku využívají stroje, tovární haly včetně dalších kapitálových statků, kterými z dřívějšíka disponují a stejně tak sjednávají bankovní úvěry na pořízení dalších výrobních zařízení. V rámci expandující ekonomiky dochází k větší spotřebě, více se vyrábí a také investuje (Mandel, Tomšík, 2018).

Vrchol – stále rychlejším tempem se prosazují nákladové tlaky, které nutí výrobce zvyšovat ceny produkovaných statků. Výrobní faktory jsou téměř vyčerpány, podniky nemohou najít zájemce o zaměstnání, což vede k tomu, že lákají pracovníky konkurenčních firem na vyšší mzdy. Toto prodražuje výrobu a snižuje ziskovost. Domácnosti nakupují stále větší množství spotřebního zboží, což vede k tomu, že si pořizují domy na splátky, automobily a jiné statky dlouhodobé spotřeby. Rostoucí aktivita domácností má vliv na oslabování úspor v ekonomice a finanční zdroje poskytované bankami se stávají dražšími. Zdražení úvěrů snižuje ziskovost výroby. Obecně ekonomika na vrcholu se jeví na první pohled jako zdravá, kdy obecným znakem je bohatství, ale vysoká aktivita trhů, vysoká míra zaměstnanosti, mzdy a cena zastírají rostoucí ekonomické problémy (Rejnuš, 2014).

Kontrakce – představuje takový stav ekonomiky, který se označuje jako ozdravný stav ekonomiky na předcházející období, které bylo spojeno s přílišným optimismem a rozmachem v oblasti výroby a spotřeby. HDP včetně dalších reálných makroekonomických veličin oslabují. Domácnosti v důsledku rostoucích životních nákladů, ruší objednávky statků dlouhodobé spotřeby. S růstem cen v ekonomice dochází k poklesu poptávky domácností po všech druzích výrobků a služeb, ačkoliv v případě potravin nebo elektrické energie není tento pokles tak výrazný. Podniky se snaží prodávat za nižší ceny, snižují náklady na výrobu a v konečném důsledku dochází k propouštění pracovníků. Podniky musí plnit své závazky,

kteřé se týkají mezd, stejně jako musí platit úvěry. V důsledku, že se nedaří rychlé snížení nákladů, tak dochází ke snižování míry zisku. Velké množství společností ukončí svoji činnost, další jsou nuceny omezovat výrobu. V oblasti ekonomiky dochází k poklesu zaměstnanosti, v oblasti bankovníctví dochází k poklesu poskytovaných úvěrů a roste počet nesplacených úvěrů. V důsledku rostoucí nezaměstnanosti, klesají mzdové sazby, omezují se investiční činnosti a banky přestávají mít důvěryhodné bonitní klienty (Mandel, Tomšík, 2018).

Obrázek 1: Hospodářský cyklus

Zdroj: vlastní zpracování dle Jurečka, 2013

Dno – jedná se o fázi deprese, kam se dostane ekonomika v důsledku klesajících cen výrobků včetně služeb, společně s klesajícími cenami výrobních faktorů. Jedná se o fázi ekonomického cyklu, kde nezaměstnanost je vysoká, výdaje spotřebitelů včetně potencionálních investorů stagnují na velmi nízké úrovni a obecně v ekonomice vládne pesimismus. Domácnosti v důsledku chudoby vyčkávají na pokles cen zboží a odkládají nákupy. V podnicích vládne pesimismus a nedůvěra v brzký vzestup poptávky, po produkci, banky příliš neposkytují půjčky. Nízké zisky zredukovaly počet podniků a bankovních domů v ekonomice, takže odolaly jen ty nejsilnější. Toto však je příslib do budoucnosti, neboť hrozba úpadku donutila výrobce zracionalizovat a zefektivnit podnikatelské aktivity.

Nezaměstnanost je částečně vykoupena nízkou cenovou hladinou, ve chvíli kdy domácnosti dospějí názoru, že nastal čas opět začít nakupovat, ozdravené podniky budou opět schopny reagovat na tento mírný vzestup poptávky. Ekonomika se opět postupně začne odrážet od dna a ekonomický cyklus přechází do další fáze expanze (Jurečka, 2013).

3.2.3 Příčiny fluktuací

Nad příčinami fluktuací hospodářského cyklu se vedou časté diskuze a existuje celá řada teorií, které mají snahu stanovit příčiny fluktuací. Tyto teorie je možné dělit na vnitřní a vnější, přičemž zásadní rozdíl mezi vnitřními a vnějšími teoriemi v oblasti příčin fluktuací hospodářského cyklu spočívá v tom, že vnitřní teorie hledají důsledky vzniku výkyvů v ekonomickém cyklu přímo v rámci ekonomiky, tedy ekonomického cyklu jako celku. Kdežto vnější teorie se snaží tyto teorie hledat mimo ekonomický systém (Dvořáček, 2012).

Další z možností, jak lze dělit teorie, které se věnují fluktuaci hospodářského cyklu, je dělení kdy hlavním faktorem ovlivňujícím výkyvy v hospodářském cyklu. Zde se mohou nacházet pouze dva faktory, kdy se jedná buď o peníze, případně o reálné veličiny. Obecně však platí, že každý hospodářský cyklus je ovlivňován celou konstelací nejrůznějších faktorů včetně vlivů, což má za následek, že není možné hovořit o jedné teorii, která by byla univerzálně aplikovatelná, ale je potřeba brát v úvahu vždy větší množství teorií, které mohou případné kolísání hospodářského cyklu vysvětlit. Mezi nejvýznamnější teorii v této oblasti lze považovat Keynesovu teorii hospodářského cyklu, monetární teorii a teorii reálných hospodářských cyklů.

Keynesova teorie hospodářského cyklu – ospravedlňuje fluktuaci hospodářského cyklu zejména v oblasti investic, výdajů na investice, které jsou vynaloženy některými ekonomickými subjekty. Tyto výkyvy jsou odůvodňovány zejména tak, že dochází ke střídání optimistických a pesimistických očekávání do budoucna, kdy na jejich základě subjekty o vlastních investicích rozhodují. Na základě těchto očekávání ve vztahu k hospodářskému cyklu dochází ke změnám v oblasti agrární poptávky, což má dopady na výkonnost celého hospodářského cyklu (Czesaný, 2006).

Monetární teorie – představuje fluktuaci v hospodářském cyklu za pomoci tvrzení, že veškeré makroekonomické procesy jsou ovlivňovány zejména peněžními zásobami, které jsou v daný čas k dispozici v rámci ekonomiky. Monetární teorie vychází z toho, že ekonomická

očekávání jsou tvořena na racionálním základě, tedy že subjekty v rámci ekonomiky nereagují na určité predikce nebo předpoklady, ale reagují až na skutečné události, které nastaly. Rozhodující vliv na fluktuaci hospodářského cyklu mají dle monetární teorie změny v tempu růstu nabídky peněz v rámci ekonomiky. Monetární teorie považuje za jednu z příčin fluktuace hospodářského cyklu také nedokonalost informací, jež jsou dostupné na trhu. Subjekty totiž svá očekávání koncipují na základě předchozích zkušeností a interpretace předchozích dat, která nemusí být vždy správné, což má za následek krátkodobé výkyvy v hospodářském cyklu, avšak v dlouhodobém horizontu ekonomické subjekty upravují vlastní očekávání dle toho, jak se aktuálně vyvíjí situace v oblasti ekonomiky (Holman, 2016).

Teorie reálných hospodářských cyklů – tvoří do určité míry protiváhu monetární teorii, neboť tvrdí, že příčinou fluktuace hospodářského cyklu jsou obecně odlišné názorové změny v oblasti produktivity, které mění potenciální produkt, což souvisí s otázkou nabídky produktů na trhu. Tato teorie vychází z předpokladu, že příčinou jsou zejména změny v oblasti agregátní nabídky, přičemž na fluktuaci hospodářského cyklu mají vliv zejména reálné nabídkové šoky, které mohou vznikat následkem celé řady skutečností. Tato skutečnost má za následek pokles agregátní poptávky, což představuje hlavně pokles množství peněz v ekonomice a také pokles v oblasti investic (Kohout, 2011).

Jednou z nejstarších teorií reálných cyklů je neucelenější teorie rakouského ekonoma Josepha A. Schumpetera, jež hospodářský cyklus vysvětloval jako inovační vlny. Hospodářský vývoj není hladký a ani plynulý, neboť technologický pokrok není hladký a ani plynulý, neboť probíhá v nárazových vlnách. Inovační vlna začíná významnějším technologickým zlepšením vytvářejícím příležitost pro další související a navazující inovace a s tím spojené investice. Inovační vlny navozují pocit trvalé prosperity a s tím spojený nadměrný investiční optimismus. Některé investice se však ukáží jako špatné, což přechází v investiční pesimismus. Expanze se následně mění v recese, kdy ekonomika se zbavuje špatných investic, ale stejně tak úspěšných inovátorů, kdy nachází novou rovnováhu na vyšší technologické úrovni, ke které jí pomohla inovační vlna. Každý cyklus v rámci inovačních vln je jedinečný a neopakovatelný, jelikož každá inovační vlna, která je vyvolá je jedinečná (Holman, 2018).

4 Vlastní práce

Čtvrtá kapitola bakalářské práce se zaměřuje na provedení vlastní analýzy časových řad s pomocí informací týkajících se ekonomiky Kazachstánu. Tato analýza se provádí s cílem vyhodnotit vývoj ekonomiky a životně úrovně v republice ve vybraném časovém období, a to v letech 2010-2020.

4.1 Základní charakteristika Republiky Kazachstán

Hlavním úkolem této podkapitoly práce je uvést základní charakteristiku Kazachstánu z ekonomického hlediska a stručně popsat vývoj hospodářského cyklu republiky ve dvou vybraných obdobích. Nejprve se popisuje dynamika makroekonomických ukazatelů země po nezávislosti Kazachstánu v roce 1991 až do nového století. Poté je zkoumáno období od roku 2001 do roku 2009.

4.1.1 Hospodářská charakteristika

Hospodářský komplex Kazachstánu, který vznikl v sovětském období, byl organickou, velmi významnou a důležitou součástí ekonomiky SSSR. Hospodářství země se aktivně rozvíjelo v rámci plánovaného socialistického systému a bylo z více než 80 % zaměřeno na integrační vazby s jinými regiony, především s Uralem, s průmyslovými středisky západní Sibíře, ale také s evropskou částí SSSR. Ve 30. a 40. letech byla v kazašské SSR vytvořena celá řada průmyslových odvětví. I v současných tržních podmínkách tato odvětví tvoří základ průmyslu nezávislého Kazachstánu (Pomfret, 2005).

Podle zásob a rozmanitosti nerostných surovin patří Kazachstán k nejbohatším regionům světa (Yusuf, 2015). Prozkoumané zásoby olova, zinku a bismutu určují jeho vedoucí místo mezi členskými státy SNS. Dále podle zásob mědi, molybdenu, bauxitu, ropy, fosfátů a kadmia se Kazachstán umísťuje na druhé pozici. V celkovém objemu výroby všech zemí SNS objemy těžby uranu v Kazachstánu tvoří 40 %, chromu – 97 %, olova – 70 % a zinku – 50 % (Alimbaev a kol., 2020).

Významná je také těžba dalších druhů surovin, ale i řady vzácných zemin a drahých kovů včetně zlata. V Kazachstánu jsou značné zásoby plynu (jen mezi prozkoumanými zásobami je 1,8 bilionu metrů krychlových). Země se vyznačuje velkými celosvětovými

zásobami ropy, jejichž hodnocení zatím není dokončeno. Obzvláště je vzácný Tengiz, protože ropa z tohoto ložiska je vysoce kvalitní. Celkový objem zásob uhlovodíkových surovin (bez započtení kazašského sektoru Kaspia, kde zásoby mohou přesáhnout 100 miliard barelů) je 15 až 20 miliard barelů (Alimbaev a kol., 2020).

Využití surovinového potenciálu země je dodnes **hlavním zdrojem ekonomického růstu** Kazachstánu. Celkově se země skládá z pěti velkých hospodářských oblastí. Na severu se rozvinula obilnina, těžba železné rudy a kamenného uhlí, strojírenství, výroba ropných produktů a ferrosplavů, energetika. Ve východním Kazachstánu převládá barevná metalurgie, energetika, strojírenství a lesnictví (OrexCA.com, 2022).

Západní Kazachstán je největší ropnou a plynárenskou oblastí nejen samotné země, ale i SNS. Hlavními průmyslovými odvětvími centrální části Kazachstánu jsou černá a barevná metalurgie, strojírenství a živočišná výroba. V jižním Kazachstánu jsou vyráběny bavlna, rýže, vlna, obilí, ovoce, zelenina a vinná réva. Zde se také vyvinula barevná metalurgie, přesné strojírenství, lehký a potravinářský průmysl, rybářství a lesnictví. Umístění průmyslu je vázáno na ložiska nerostných surovin, velká města a vodní zdroje. Vysoká koncentrace těžebního průmyslu však způsobila zhoršení životního prostředí, což je typické zejména pro města východního, centrálního a jižního Kazachstánu (OrexCA.com, 2022).

Je možné poznamenat, že surovinová povaha je silným a současně **zranitelným článkem ekonomického modelu** Kazachstánu, který činí ekonomiku země závislou na světových cenách surovin, především ropy. Je také zřejmé, že v takovém směru může dojít k rychlé transformaci Kazachstánu do typické země třetího světa se surovinovou ekonomikou. Proto zde dlouhodobě vyvstává otázka reorientace hospodářské politiky a strategie ekonomického rozvoje republiky.

Spolu s koncentrací ekonomiky na průmyslové výrobě v zemi zároveň dochází k její **nadměrné monopolizaci**. V současné době v ekonomice Kazachstánu funguje téměř šestnáct tisíc podniků, z nichž 1,6 % (přibližně 250 velkých podniků) vyrábí téměř 80 % všech kazachstánských výrobků. Něco málo přes deset největších podniků v zemi, převážně vývozců paliv a surovin, skutečně vytváří solventní poptávku v reálném sektoru ekonomiky. V důsledku toho je stabilita hospodářského rozvoje země přímo závislá na finanční životaschopnosti a politice řízení těchto podniků. Situace je také komplikována tím, že po konci privatizace v 90. letech velká část největších podniků republiky se nyní kontroluje

zahraničními společnostmi, jejichž zájmy ne vždy jsou v souladu s potřebami národního hospodářství (D'yachkov a kol., 2021).

Je také zapotřebí dodat, že i když v ekonomice dominují velké podniky, které zajišťují více než 40 % HDP, **silné pozice udržují střední a malé podniky** podílející se 17 až 20 % na HDP. Mezi tyto podniky však dominuje nikoli moderní, ale tradiční sektor. Poměrně velký je podíl domácností, které vyrábějí zboží a služby pro vlastní spotřebu. Tyto domácnosti tvoří přes 16 % HDP a působí zejména v oblasti zemědělství, kde se soustřeďuje 28 % zaměstnané populace. Nicméně **obecné problémy nerozvinutého zemědělství**, jako je nízká produktivita práce, chudoba obyvatelstva, degradace půdy a vodní problémy získaly v Kazachstánu celospolečenský charakter (Alimbaev a kol., 2020).

I přes silnou závislost kazachstánské ekonomiky na exportu, který zde tvoří zhruba polovinu HDP, je **finanční systém země velmi stabilní**. Kazachstánské banky jsou považovány za jedny z nejstabilnějších a dynamicky se rozvíjejících v porovnání s jinými zeměmi SNS. Tyto banky se také zabývají expanzí do jiných postsovětských zemí, včetně Ruska. Spolu s tím Kazachstán jako první z postsovětských zemí vytvořil Národní fond pro zajištění stabilního sociálně-ekonomického rozvoje s cílem snížit závislost na nepříznivých vnějších faktorech (OrexCA.com, 2022). Tento fond funguje v zemi i dodnes.

4.1.2 Vývoj hospodářského cyklu Republiky Kazachstán po roce 1991

Rozdělení jednotného hospodářského komplexu SSSR a přechod ekonomiky Kazachstánu na tržní vztahy na počátku 90. let negativně ovlivnily stav ekonomiky země. Stát založil vlastní ekonomické instituce a hned po vyhlášení nezávislosti se postavil na cestu přechodu z plánované ekonomiky na tržní. Dynamika hlavních makroekonomických ukazatelů v té době však byla negativní. To znamená, že v letech 1991-1994 došlo k jejich výraznému poklesu ve srovnání s předreformní úrovní.

Zejména se to projevilo hlubokou ekonomickou recesí a hyperinflací v období 1992-1994. Například, ukazatel HDP v letech 1990-1993 klesl o 26 %, kdyžto v roce 1992 byla zaznamenána rekordní míra inflace, která dosáhla hodnoty 3 060 % (viz Tabulka 1). Kromě toho v době postupného oživení ekonomika Kazachstánu byla nepříznivě ovlivněna

dopadem ruské finanční krize v roce 1998. V důsledku vážných ekonomických otřesů v 90. letech minulého století země ztratila 1,6 milionu pracovních míst (OECD, 2016).

Tabulka 1: Základní makroekonomické ukazatele Kazachstánu v letech 1991-1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Hrubý domácí produkt									
<i>HDP, miliard dolarů</i>	-	24,9	11,4	11,9	16,6	21,1	22,2	22,1	16,9
<i>HDP na osobu, dolarů</i>	-	-	696,2	735,9	1 052,1	1 350,4	1 445,5	1 468,7	1 130,1
Nezaměstnanost									
<i>Míra nezaměstnanosti, %</i>	-	-	-	7,5	11,0	13,0	13,0	13,1	13,5
Inflace									
<i>Index spotřebitelských cen, %</i>	247,1	3 060,8	2 265,0	1 258,3	60,3	28,7	11,2	1,9	17,8
<i>Index cen výrobců, %</i>	312,3	3 916,9	1 423,8	2 023,8	40,2	18,5	11,7	0,95	1,57
Statní rozpočet									
<i>Celkový export, miliard dolarů</i>	0,910	1,489	0,164	0,229	5,250	5,911	6,497	5,334	5,871
<i>Celkový import, miliard dolarů</i>	-	0,163	0,111	0,140	0,123	0,112	0,110	0,82	0,110
<i>Obchodní bilance, miliard dolarů</i>	-	1,326	0,053	0,089	5,127	5,799	6,387	4,514	5,761

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

Jak je patrné z tabulky 1, ukazatele hrubého domácího produktu v první dekádě nezávislého Kazachstánu byly výrazně malé a navíc byly podrobeny externím dopadům. Propady byly obzvláště evidentní v letech 1993, 1994 a 1999, i když ukazatel HDP na osobu se každoročně zlepšoval. Značně tomu napomohlo i zlepšení měnového kurzu tenge vůči americkému dolaru.

Ukazatel míry nezaměstnanosti stoupl ze zafixované hodnoty 7,5 % v roce 1994 až do 13,5 % v roce 1999, tedy i v období po ruské finanční krizi. Co se týče inflace, ta zůstala

nadměrně vysokou až do roku 1994, kdy její ukazatel tvořil 1 258 %. V roce 1995 index spotřebitelských cen klesl na hodnotu 160,3 %, rok poté došlo ke snížení na 128,7 %. Spolu s tím se zmenšil i index cen výrobců, který tvořil 2 023 % v roce 1994 a 18,5 % v roce 1996. Ke konci minulého století úroveň inflace se pohybovala kolem 17,8 %, což zase souviselo s finanční krizí v Rusku. Statní rozpočet se však postupně zvyšoval. Obchodní bilance Kazachstánu vzrostla z 0,053 miliard dolarů v roce 1993 na 6,387 miliard dolarů v roce 1997 (viz Tabulka 1).

Jen v roce 2003 makroekonomické ukazatele překročily úroveň roku 1990. Od roku 2001 vykazoval HDP Kazachstánu na obyvatele stabilní růstový trend ve výši 9-15 % ročně. Byla pozorována celková pozitivní dynamika v ukazatelích, jako je úroveň příjmů a vlastnictví majetku, což bylo základem pro zařazení obyvatelstva do střední třídy. Na počátku nového století bylo v této kategorii přibližně 30 % populace, zatímco v roce 1999 přibližně 16-17 % (Pomfret, 2005). Velcí podnikatelé a jejich rodinní příslušníci tvořili jen 4 % populace.

Celkově v postsovětském období **zůstal stát v Kazachstánu klíčovou složkou** ekonomického systému. Jeho úlohou v letech 1991-1997 byla primárně privatizace a vytvoření institucionálního prostředí, které by mělo upřednostňovat tržní vztahy a vyhnout se dopadům šokové terapie pro obyvatelstvo. V tomto období byly přijaty základní zákony, které předpokládaly zavedení soukromého vlastnictví půdy a privatizace obecně kolem 60 % podniků v různých odvětvích národního hospodářství. Kromě toho první vlna privatizace vedla ke vzniku velkých firem vedených vlivnými podnikateli, kteří následně rozšířili rozsah své činnosti a založili diversifikované holdingové společnosti (OECD, 2017).

Na konci roku 1996 v Kazachstánu byla zahájena privatizace podniků palivového a energetického komplexu. Stát však zatím zůstal významným vlastníkem, který ovládá železnice a vlastní klíčové balíčky ve strategicky důležitých podnicích hutnictví a těžby. Uskutečnila se také měnová reforma, byl zaveden občanský zákoník, v zemi vznikly celní a fiskální služby (OECD, 2017). Následující ekonomický vývoj Kazachstánu je zobrazen v tabulce 2.

Tabulka 2: Základní makroekonomické ukazatele Kazachstánu v letech 2000-2009

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Hrubý domácí produkt										
<i>HDP, miliard dolarů</i>	18,3	22,2	24,6	30,8	43,2	57,1	81,0	104,8	133,4	115,3
<i>HDP na osobu, dolarů</i>	1 229, 0	1 490, 9	1 658, 0	2 068,1	2 874,2	3 771,3	5 291,6	6 771,6	8 513,5	7 165,1
Nezaměstnanost										
<i>Míra nezaměstnanosti, %</i>	12,8	10,4	9,3	8,8	8,4	8,1	7,8	7,3	6,6	6,6
Inflace										
<i>Index spotřebitelských cen, %</i>	9,8	6,4	6,6	6,8	6,7	7,5	8,4	18,8	9,5	6,2
<i>Index cen výrobců, %</i>	19,4	0,86	11,9	5,9	23,8	20,3	14,6	31,9	0,81	31,0
Statní rozpočet										
<i>Celkový export, miliard dolarů</i>	8,81 2	8,63 9	9,67 0	12,92 6	20,09 6	27,84 9	38,25 0	47,75 5	71,18 3	43,19 5
<i>Celkový import, miliard dolarů</i>	5,04 0	6,44 6	6,58 4	8,409	12,78 1	17,35 2	23,67 6	32,75 6	37,88 9	28,40 8
<i>Obchodní bilance, miliard dolarů</i>	3,77 2	2,19 3	3,08 6	4,517	7,315	10,49 7	14,57 4	14,99 9	33,29 4	14,78 7

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

Tabulka 2 názorně ukazuje, že od roku 2000 HDP Kazachstánu začal stabilně a plynule růst, přičemž největší tempo růstu lze zaznamenat v letech 2003 až 2007, tj. před vypuknutím finanční krize z roku 2008. Pokud v roce 2000 ukazatel HDP země tvořil 18,3 miliard dolarů, pak k roku 2005 stoupl na 57,1 miliard dolarů, tedy více než 3krát. K roku 2009 tento ukazatel dosáhl hodnoty 115,3 miliard dolarů, ukazatel HDP na osobu tvořil 7 165 dolarů, což je o značně méně než v roce 2008 (8 513 dolarů na osobu).

Zlepšení ekonomického stavu těsně souviselo i s poklesem nezaměstnanosti. Její ukazatel se snížil z 12,8 % v roce 2000 na 8,1 % v roce 2005, tedy o třetinu. V roce 2009 míra nezaměstnanosti tvořila jen 6,6 %, což mluvilo o prudkém rozvoji kazachstánského trhu práce. Úroveň inflace zůstala dost vysokou v průběhu celé první dekády nového století a zároveň s tím prokazovala velké výkyvy. Tak v roce 2000 míra inflace tvořila 9,8 % a již k roku 2001 klesla na 6,4 %. Nicméně od tohoto roku se stoupala a dosáhla 6,8 % v roce

2003. Kolísání ukazatele nakonec dopadlo prudkým stoupáním spotřebitelských cen na 18,8 % v roce 2007 způsobeným vnějšími šoky. V roce 2009 již inflace činila 6,6 % a snižovala se do roku 2013. Celkový export a import taktéž rostly, což vedlo k pozitivnímu růstu obchodní bilance v rámci zkoumaného období. Největší růst byl evidován v roce 2008, kdy došlo k navýšení tohoto ukazatele až na 33,3 miliard dolarů (viz Tabulka 2).

Celkově na konci první dekády 21. století **ekonomika Kazachstánu byla negativně zasažena krizí**. Průměrný růst HDP v letech 2000-2010 v reálném vyjádření činil zhruba 8 % ročně, což z velké části souviselo s ropným a plynárenským sektorem. Právě v letech 1998 až 2007 se objemy těžby výrazně zvýšily, když ceny se téměř po celou dobu držely na vysoké úrovni. Devalvace tenge v roce 1999 se stala podkladem pro velký nárůst poptávky po kazachstánské ropě. Za pozitivní faktor lze také považovat to, že v období rychlého růstu se míra chudoby prudce snížila ze 47 % na 2 % celkového počtu obyvatel (OECD, 2016).

Důležité je také podotknout, že na počátku nového století Kazachstán důsledně prováděl **otevřenou zahraniční obchodní politiku**. V roce 2004 se tak objem zahraničního obchodu přiblížil 33 miliardám dolarů s pozitivním přebytkem přes 7 miliard dolarů a oproti roku 1994 vzrostl více než trojnásobně. Výrazně se diverzifikoval i geografický rozsah zahraničního obchodu, který v prvních letech nezávislosti zahrnoval především země SNS. Ve stejné době ve struktuře obrátu zboží Kazachstánu na prvním místě vystoupily členské země EU, Rusko, Švýcarsko a Čína (Nurseit, 2014).

Všechny tyto změny vedly k tomu, že těžební sektor ekonomiky vytlačil zemědělství. Podíl průmyslu na přidané hodnotě se zvýšil z 20 % v roce 1990 na 33 % v roce 2010. Velkou roli v daném kontextu zase hrál ropný a plynárenský sektor, jehož přidaná hodnota v roce 2010 tvořila 20 % oproti ukazateli 8 % z roku 1998. Kromě toho došlo k odlivu pracovní síly ze zemědělství, jehož podíl v letech 2001 až 2014 klesl z 35 % na 24 %. To bylo způsobeno jak gentrifikační obecně, tak i snížením atraktivity zemědělského průmyslu mezi obyvateli. Lidé, kteří se dříve zaměstnávali v tomto sektoru, se postupně přesunuli do oblasti služeb a strojírenství (OECD, 2016).

Orientace na suroviny, pohonné hmoty, kovy a polotovary poptávané světovým trhem spolu s aktivním zapojením zahraničního kapitálu do ekonomiky přinesly Kazachstánu vysoké tempo růstu. Těsně před vypuknutím světové krize ekonomika země prokazovala

téměř 10 % HDP, což výrazně posunulo Kazachstán kupředu na mezinárodní aréně. Do budoucna však stejné faktory povedou zemi ke zpomalení tempa růstu.

4.1.3 Analýza hospodářského vývoje Republiky Kazachstán v letech 2010-2020

Tato podkapitola bakalářské práce analyzuje hospodářský vývoj Kazachstánu v letech 2010-2020. V úvahu se berou takové důležité makroekonomické ukazatele, jako hrubý domácí produkt, úroveň inflace, míra nezaměstnanosti a ukazatel obchodní bilance.

Hrubý domácí produkt

Začátkem roku 2010 se Kazachstán, stejně jako mnoho dalších zemí, potýkal s vlivem světové finanční a ekonomické krize a položil základy pro post-krizový vývoj. Objem hrubého domácího produktu tehdy činil 148,1 miliardy dolarů. Oproti roku 2009 se tento ukazatel zvýšil o 7,3 %. Ve struktuře HDP podíl výroby zboží činil 44,2 %, služby zastupovaly podíl 52,8 % (viz Tabulka 3).

Tabulka 3: Ukazatele HDP Kazachstánu v letech 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>HDP, miliard dolarů</i>	148,052	192,627	208,002	236,633	221,417	184,387
<i>Růst HDP k předchozímu roku, v %</i>	7,3	7,4	4,8	6,0	4,2	1,2
<i>HDP na osobu, dolarů</i>	9 071,0	11 634,5	12 387,4	13 890,8	12 806,7	10 509,9

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

Celkově kvůli vlivu světové finanční krize tempo hospodářského růstu Kazachstánu v roce 2011 kleslo, i když v dolarovém vyjádření byl evidentní značný růst. Zde je proto třeba poznamenat, že v tabulce 3 je ukazatel růstu HDP v procentech k předchozímu roku vypočítán na základě ukazatele HDP v tenge a proto není vždy v souladu s ukazatelem HDP uvedeném v dolarech. Poklesový trend ukazatele HDP pokračoval i v následujícím roce, kdy růst HDP činil pouze 1,2 %. V dolarovém ekvivalentu se však jednalo o růst až 35,3 % v roce 2011 a 7,7 % v roce 2012. Na konci roku 2012 prošel reálný sektor ekonomiky výrazným poklesem podnikatelské aktivity.

Pro stabilizaci situace vládou Kazachstánu byl přijat protikrizový program s názvem Společný akční plán vlády Republiky Kazachstán, Národní banky Republiky Kazachstán a Agentury Republiky Kazachstán pro regulaci a dohled nad finančním trhem a finančních organizací pro stabilizaci ekonomiky a finančního systému v letech 2012-2013. Kromě toho, s cílem dosáhnout trvale udržitelného rozvoje ekonomiky v postkrizovém období, prezidentským dekretem byl schválen Státní program průmyslového a inovačního rozvoje Republiky Kazachstán pro roky 2015-2019 (Idrisov, 2015).

Díky těmto opatřením se podařilo **minimalizovat dopady globální finanční krize** na ekonomiku země a vytvořit podmínky pro její stabilizaci. Nicméně, skutečný nárůst HDP v roce 2013 o 6 % byl dosažen díky vysokým růstovým hodnotám v prvním a druhém čtvrtletí a z velké části na úkor zpracovatelského průmyslu a vědních služeb, včetně informačních a komunikačních, finančních a odborných služeb.

Ke konci roku 2014 došlo k poklesu HDP, který byl spojen zejména s menším objemem produkce ropy a celkovou situací v regionu, mj. také se zpomalením ruské ekonomiky (Nurshayeva, 2014). Vzhledem k poklesu kurzu národní měny vůči americkému dolaru velikost HDP v dolarovém vyjádření v roce 2015 také mírně klesla a dosáhla hodnoty 184,4 miliardy dolarů (viz Tabulka 3).

Navzdory tomu v důsledku dlouhého vyjednávacího procesu v roce 2015 Kazachstán vstoupil do Světové obchodní organizace. To poskytlo zemi rovná práva na zahraničních trzích, stejně jako přístup k možnostem WTO při řešení obchodních sporů a varování před diskriminačními opatřeními. Kromě toho obchodní vazby Kazachstánu s Ruskem se ještě více zesílily s vytvořením Euroasijské hospodářské unie (EHS) v lednu 2015 (OECD, 2017).

Tabulka 4: Ukazatele HDP Kazachstánu v letech 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
<i>HDP, miliard dolarů</i>	137,278	166,806	179,337	181,665	171,083
<i>Růst HDP k předchozímu roku, %</i>	1,1	4,1	4,1	4,5	-2,6
<i>HDP na osobu, dolarů</i>	7 714,8	9 247,6	9 812,5	9 812,5	9121,7

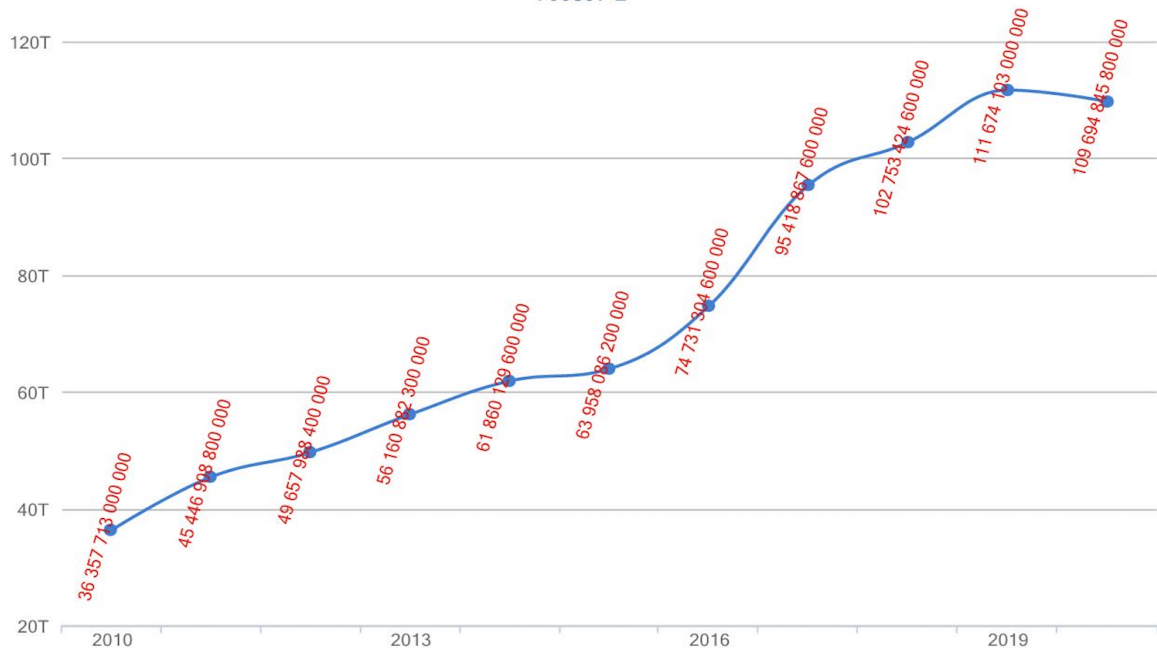
Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

Ukazatel HDP země v roce 2016 činil 137,3 miliard dolarů, což mluví o poklesu hodnoty v porovnání s rokem 2015 o 25,5 %. Nicméně stejně jako v předchozích dvou letech tento pokles byl způsoben spíše tehdejšími změnami měnového kurzu. K prudkému zhoršení ekonomického stavu skutečně nedošlo, naopak v domácí měně růst HDP země činil 1 % (viz Tabulka 4).

Hlavním výsledkem roku 2017 pro kazašskou ekonomiku byla aktivizace obnovovacích procesů s přechodem ekonomiky země na vyšší tempo růstu. Díky tomu ukazatel HDP dosáhl hodnoty 166,8 miliardy dolarů (viz Tabulka 4). Katalyzátory růstu v té době bylo rozšíření výroby v obchodovaných sektorech, zvýšení investiční aktivity a postupné oživení domácí poptávky. Vnější prostředí také pozitivně ovlivnilo vnitroekonomickou aktivitu Kazachstánu. K faktorům pozitivních externích podmínek lze přičíst vyšší cenovou konjunkturu na trhu ropy a kovů, stejně jako zlepšení ekonomické situace u hlavních obchodních partnerů země, tj. u EU, Ruska a Číny (Kurbanova, Mukhametzhanova a Saparbayev, 2020).

V letech 2018 a 2019 HDP Kazachstánu také vzrostl a činil 179,4, respektive 181,7 miliardy dolarů. Největší příspěvek k jejich růstu poskytoval těžbařský průmysl, významný příspěvek následoval také z čistého vývozu, který byl způsoben zlepšením cenové konjunktury na světových trzích. Pokud jde o rok 2020, ukazatel HDP Kazachstánu klesl o 2,6 % kvůli důsledkům koronavirové pandemie.

Graf 1: Dynamika vývoje ukazatele HDP v Kazachstánu v letech 2010-2020, tenge

Zdroj: vlastní zpracování dle Taldau.stat.gov.kz, 2022

Celkovou dynamiku ekonomického rozvoje země lze vidět na Grafu 1. Zde je také důležité poznamenat, že malé propady zaznamenané v letech 2014-2015 a 2017 nebyly způsobeny skutečným poklesem ekonomických ukazatelů, ale změnami měnových kurzů. Růst HDP v tenge v těchto obdobích byl pozitivní.

Inflace

Podle statistických dat úroveň inflace v Kazachstánu v roce 2010 tvořila 7,8 %, přičemž zrychlení tempa inflace bylo způsobeno výrazným zdražením potravin, které v letech 2009-2010 vzrostly o 10,1 % (viz Tabulka 5). Oproti negativním prognózám pro rok 2011 a 2012, úroveň inflace zase klesla. Limitujícími faktory pro zvýšení spotřebitelských cen se staly nízké náklady rozpočtu, které byly zakládány z výpočtu 60 dolarů za barel, nízký růst peněžní zásoby, nízké tempo úvěrů a posílení kurzu tenge (Kursiv.kz, 2013).

Tabulka 5: Ukazatele úrovně inflace Kazachstánu v letech 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Index spotřebitelských cen, %</i>	7,8	7,4	6,0	4,8	7,4	13,6
<i>Index cen výrobců, %</i>	12,9	20,3	2,1	0,99	0,98	0,95

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

K roku 2013 dosáhla ekonomika Kazachstánu **rekordně nízké úrovně inflace**, která tvořila 4,8 %. Jednalo se o nejnižší hodnotu za předchozích 15 let. Toho bylo dosaženo díky aplikování opatření na zachování cen sociálně významných potravin, které vláda a místní výkonné orgány prováděli po celý rok. Vedle toho byla provedena práce na omezení růstu cenových tarifů na regulované komunální služby (Kosenov, 2014).

Růst inflace v letech 2014-2015 byl předurčen devalvací národní měny. Tak v roce 2014 index spotřebitelských cen stoupl na 7,4 a v roce 2015 dosáhl 13,6 %, což je **nejvyšší hodnotou za posledních 10 let**. To bylo spojeno s tím, že v daném období Národní Banka Kazachstánu přecházela na režim inflačního cílení. Poprvé k tomu došlo v únoru roku 2014, poté v srpnu 2015. Ve stejné době kazachstánská Banka přijala rozhodnutí o přechod k volně pohyblivému směnnému kurzu. Inflační cílení s sebou přineslo i svobodný výběr nástrojů cenové regulace a zároveň transparentnost a výkaznictví centrální banky vůči společnosti (Strategy2050.kz, 2018).

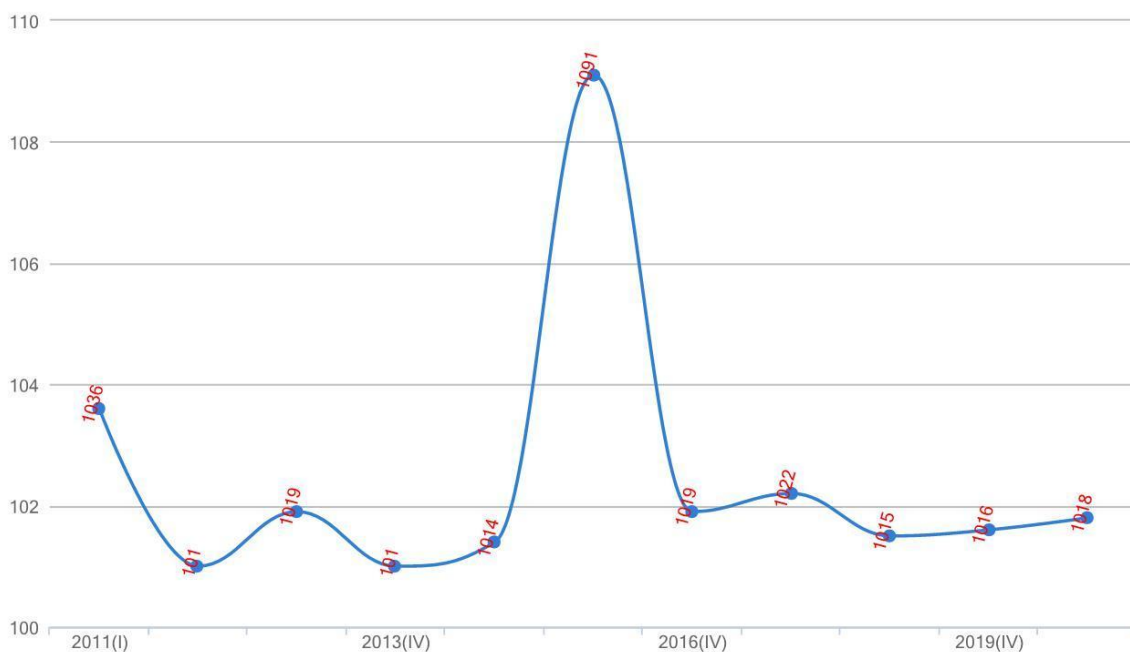
Tabulka 6: Ukazatele úrovně inflace Kazachstánu v letech 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Index spotřebitelských cen, %</i>	8,5	7,1	5,3	5,4	7,5
<i>Index cen výrobců, %</i>	15,5	17,6	12,4	1,4	0,96

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

Inflace v Kazachstánu na konci roku 2016 překročila předpokládaný koridor 6 až 8 % kvůli krátkodobým šokům a změně cen jednotlivých kategorií zboží. Její ukazatel tedy tvořil 8,5 %, což však byla výrazně lepší hodnota v porovnání s předchozím obdobím. Míra inflace v zemi v roce 2017 byla nejvyšší mezi členy Euroasijské hospodářské unie a tvořila 7,1 %. Nicméně již k následujícímu roku klesla na 5,3 % a vykazovala téměř stejnou hodnotu v roce 2019, kdy Národní Banka Republiky Kazachstán si stanovila za úkol udržet inflaci v rozmezí 4-6 % (Nikonorov, 2020).

Graf 2: Dynamika vývoje míry inflace v Kazachstánu v letech 2010-2020, %

Zdroj: vlastní zpracování dle Taldau.stat.gov.kz, 2022

Zvýšení míry inflace v Kazachstánu v roce 2020, stejně jako v jiných zemích, bylo způsobeno koronavirovou pandemií. Růst cen potravin byl spojen s nerovnováhou na světovém trhu, stejně jako s růstem příjmů a spotřeby. V důsledku provádění protikrizových opatření v ekonomice došlo k nadměrné peněžní zásobě, která taktéž přispěla růstu spotřebitelských cen. Právě v roce 2020 se začalo poprvé hovořit o tom, že se Kazachstán setkal s nekontrolovaným zvýšením inflace a pro zabránění této dynamiky je třeba snížit veřejné výdaje (Kumenov, 2021).

Dynamika vývoje míry inflace v Kazachstánu v letech 2010 až 2020 je uvedena na grafu 2, přičemž jsou zde použity ukazatele ke konci 4. čtvrtletí každého roku. Z tohoto grafu je patrné, že míra růstu inflace v Kazachstánu od nezávislosti má cyklický charakter a opakuje se každých sedm až osm let.

Nezaměstnanost

Na první pohled situace na trhu práce v Kazachstánu po dlouhé době zůstává poměrně stabilní. Podle oficiálních statistik ukazatele míry nezaměstnanosti v zemi se postupně snižovaly od roku 1999 do roku 2014 a za tuto dobu klesly z 13,5 % na 5,0 % (viz Tabulka 7).

Tabulka 7: Ukazatele úrovně nezaměstnanosti Kazachstánu v letech 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Míra nezaměstnanosti, %</i>	5,8	5,4	5,3	5,2	5,0	5,1

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

V roce 2010 v Kazachstánu bylo evidováno 496,5 tisíc nezaměstnaných osob patřících do kategorie ekonomicky aktivního obyvatelstva, úroveň nezaměstnanosti činila jen 5,8 %. Pozoruhodné ovšem je, že podíl nezaměstnaných osob evidovaných na úřadech práce na celkovém obyvatelstvu země tvořil jen 0,4 %. Snížení procenta nezaměstnaných bylo obzvláště zjevné v kategorii mladých lidí ve věku 15-24 let. Stejná situace se odehrávala i v následujících pěti letech (OECD, 2016).

V daném kontextu je však zapotřebí popsat unikátní charakteristiky kazachstánského trhu práce, který se zformoval ještě na počátku nového století. Po získání nezávislosti v Kazachstánu byl zřízen Úřad práce, který sestával ze dvou institucí, a to Státní služby zaměstnanosti a Fondu na podporu zaměstnanosti. Nicméně v roce 1998 byl Úřad práce zrušen a jeho funkce byly převedeny na místní výkonné orgány. Z tohoto důvodu již od roku 1999 nezaměstnané osoby v Kazachstánu přestaly dostávat finanční podporu v nezaměstnanosti. Trh práce se stal decentralizovaným a méně kontrolovaným (OECD, 2017).

V roce 2004 podporu v nezaměstnanosti od Úřadu práce by měl nahradit Státní fond sociálního pojištění, který poskytoval pojistné v případě ztráty zaměstnání nebo živitele. Nicméně i v současné době tento orgán se neúčastní financování aktivit trhu práce, protože funguje jako finanční ústav. Absence Úřadu práce vede k slabé koordinaci zaměstnanosti v zemi, což je důvod, proč více než 30 % zaměstnané populace pracuje mimo obor (OECD, 2017). Nezaměstnaní občané nejsou motivováni k návštěvě center zaměstnanosti a k získání

statusu uchazeče o zaměstnání z důvodu složitosti registrace, ale také kvůli nedostatku skutečné podpory při zaměstnání.

Vedle těchto problémů v období 2010-2015 v Kazachstánu byl pozorován trend poklesu tempa růstu populace v produktivním věku s paralelně probíhajícím procesem zvyšování tempa růstu praceneschopného obyvatelstva. Tato tendence z velké míry souvisela s demografickým propadem v 90. letech. Částečně zamezit negativní důsledky těchto událostí napomohla realizace programů na podporu zaměstnanosti.

Tabulka 8: Ukazatele úrovně nezaměstnanosti Kazachstánu v letech 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Míra nezaměstnanosti, %</i>	5,0	4,9	4,9	4,8	4,9

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

V roce 2015 míra nezaměstnanosti mírně stoupla, ale již od roku 2017 se pohybuje jen kolem 4,8-4,9 % (viz Tabulka 8). V roce 2016 činil počet ekonomicky aktivní populace Kazachstánu 9 milionů lidí, což představuje nárůst o 1,9 % za pětileté období. Úroveň ekonomické aktivity se přitom mírně snížila o 1,7procentního bodu a činila 70 procent. Celkově mezi lety 2013 a 2018 se počet obyvatel v produktivním věku (15-64 let) stabilizoval na úrovni 11,6 milionu lidí. Na tomto pozadí mírný nárůst zaměstnaných o 1 % na 8,7 milionů lidí v roce 2018 vedl k růstu jeho podílu na celkové populaci v produktivním věku v roce 2017 (ze 74 % na 75 %) (Stat.gov.kaz, 2022).

Při pohledu na profesní strukturu zaměstnaných osob v roce 2018 je patrné, že největší podíl zde tvoří nekvalifikovaní pracovníci (21,8 %), odborníci vyšší úrovně kvalifikace (15,9 %) a zaměstnanci v sektoru služeb, bydlení a obchodu (15,1 %). Obecně tempo růstu zaměstnanosti v tomto období vykazovaly méně kvalifikované skupiny pracovní síly s výjimkou zemědělských pracovníků, zatímco počet nekvalifikovanějších skupin zaměstnanců vzrostl pouze málo (Aliyeva, Gassanova a Gao, 2018).

V současné době podíl skupiny s vysokou odbornou kvalifikací (manažeři, specialisté vyšší a střední úrovně kvalifikace) je jen asi třetina, zatímco podíl skupiny s nízkou kvalifikací (zemědělství pracovníci, polokvalifikovaní a nekvalifikovaní pracovníci) přesahuje polovinu celkového počtu zaměstnaných v Kazachstánu. Zvláštní **problém představuje skupina osob samostatně výdělečně činných (OSVČ)**. To souvisí s tím, že oficiální údaje o

jejich počtu jsou pochybné, protože počítání OSVČ provádí kazachstánské statistické úřady na základě průzkumů veřejného mínění. To vše navíc k tomu, že tato kategorie občanů nezapojuje se do systému sociálního pojištění a nemá penzijní spoření, nedisponuje trvalými zdroji příjmů, nepočítá s kariérovým růstem a proto i nemá zájem o zvýšení kvalifikace či získání dalšího vzdělávání (Kurmanbekov, 2019).

Jak uvádí Zholdaskyzy (2019) dnes na trhu práce v Kazachstánu existuje nadbytek odborníků humanitních oborů a nedostatek technických pracovníků. V souvislosti s tím odborníci z řad **zahraniční pracovní síly vystupují dočasným alternativním řešením** pro provozní potřeby firem ve vysoce kvalifikované pracovní síle. I přes oficiální a velice dobrou statistiku ve skutečnosti jsou v Kazachstánu evidovány různé druhy nezaměstnanosti, jako je přirozená a cyklická nezaměstnanost. Specializace a odborné zaměření uchazečů o zaměstnání často není v souladu s poptávkou na trhu práce.

Nejvyšší míra nezaměstnanosti je zaznamenána na jihu země, ve městech Almaty, Šymkent a v Turkestánské oblasti, kde je běžná samostatná výdělečná činnost. Oproti tomu nízká míra nezaměstnanosti je evidována na západě země v Atyrauské a Mangistauské oblasti, ale i v Severokazachstánské oblasti, kde je rozvinuta těžba ropy a strojírenství (Zholdaskyzy, 2019). Navíc k tomu nezaměstnanost v Kazachstánu je charakterizována převažujícím podílem žen nad podílem mužů.

Graf 3: Dynamika vývoje míry nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 2010-2020, %

Zdroj: vlastní zpracování dle Taldau.stat.gov.kz, 2022

Graf 3 zobrazuje křivku poukazující na vývoj oficiální míry nezaměstnanosti v Kazachstánu v letech 2010-2020. Mírný růst úrovně nezaměstnanosti v roce 2020 byl zapříčiněn koronavirovou pandemií. V březnu až dubnu stejného roku v souvislosti se zavedením karanténních opatření práci dočasně ztratilo 4,2 milionů osob (Ranking.cz, 2020).

Obchodní bilance

Kazachstán jako jeden z hlavních aktérů na světovém trhu s ropou je **silně závislý na příjmech z ropy a plynu**. Vývoz ropy tvoří více než polovinu celkového exportu, produkce ropy činí asi 15 % HDP a příjmy z ropy z konsolidovaného rozpočtu se pohybují kolem 35 % (Kurmanbekov, 2019). Tak vysoká závislost země na cenách ropy je rizikovým faktorem pro prudké zhoršení zahraničních účtů, zpomalení hospodářského růstu a zvýšení rozpočtových deficitů.

Obchodní bilance Kazachstánu v letech 2009-2010 tvořila asi 13-15 % HDP. Hlavní změny vývozu a dovozu v roce 2010 přitom souvisely spíše s kvantitativními než cenovými faktory. Deficit finančního účtu v roce 2010 byl způsoben právě takovými faktory jako významné snížení přímých zahraničních investic, zvýšení čistého odlivu z portfoliových

investic a vstup jednotlivých bank na trh evropských dluhopisů a přilákání dalších dlouhodobých investic. Celkový export v tomto roce tvořil 60,3 miliard dolarů, což je téměř o 40 % více oproti roku 2009. Ukazatel celkového exportu se zvyšoval i v následujících dvou letech a dosáhl hodnoty 86,5 miliard dolarů v roce 2012 (viz Tabulka 9).

Tabulka 9: Ukazatele obchodní bilance Kazachstánu v letech 2010-2015

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Celkový export, miliard dolarů</i>	60,270	84,335	86,448	84,700	79,459	45,955
<i>Celkový import, miliard dolarů</i>	31,126	36,905	46,358	48,805	41,295	30,567
<i>Obchodní bilance, miliard dolarů</i>	29,144	47,43	40,09	35,895	38,164	15,388

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

Ve stejné době Kazachstán aktivně dovážel zboží a služby, takže celkový import stoupl z 31,1 miliard dolarů v roce 2010 na 46,4 miliard dolarů v roce 2012. Největší hodnoty za posledních 10 let ukazatel importu dosáhl v roce 2013, a to 48,8 miliard dolarů. Nejvyšší obchodní bilance byla zaznamenána v roce 2011, kdy její ukazatel tvořil 47,4 miliard dolarů (viz Tabulka 9). To souviselo s následujícími faktory.

Po obnovení růstu cen ropy se běžný účet Kazachstánu v letech 2010-2014 vrátil k přebytku. V platební bilanci, pokud se nepočítá s portfoliovými investicemi Národní Banky Republiky Kazachstán a vlády, téměř každý rok se vytvářel **přebytek ve výši 10 miliard dolarů**. Nicméně důležité je, že přebytek měny se jen částečně eliminoval nahromaděním devizových aktiv Národního fondu, která dosáhla vrcholu v roce 2014 s hodnotou 73 miliard dolarů. Čisté příjmy po odečtení masivních transferů se investovaly do zahraničních aktiv (HalykFinance.cz, 2018).

To všechno však bylo v rozporu s proticyklickou politikou Národního fondu a vytvářelo inflační zatížení. Ve své podstatě fiskální financování ekonomiky se projevilo výrazným růstem dovozu. Nízký ukazatel platební bilance země v roce 2015 byl spojen s dynamikou světových cen ropy, s přechodem k volnému nastavení kurzu národní měny, stejně jako s externími výpůjčky veřejného sektoru a s operacemi Národního fondu Kazachstánu (Finreg.kz, 2016).

Tabulka 10: Ukazatele obchodní bilance Kazachstánu v letech 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Celkový export, miliard dolarů</i>	36,736	48,503	61,111	58,065	47,540
<i>Celkový import, miliard dolarů</i>	25,376	29,599	33,658	39,709	38,929
<i>Obchodní bilance, miliard dolarů</i>	11,36	18,904	27,453	18,356	8,611

Zdroj: vlastní zpracování dle Stat.gov.kaz, 2022

V roce 2016 negativní vliv vnějších faktorů stále byl příčinou nízkých ukazatelů obchodní bilance, a to i přes pozitivní dynamiku světových cen ropy ve druhé polovině téhož roku. Spolu s tím byl stav obchodní bilance těsně propojen se stabilizací světových cen paliv (Finreg.kz, 2017). Rozdíl mezi exportem a importem tak tvořil 11,36 miliard dolarů (viz Tabulka 10).

V následujícím roce se situace zlepšila. Ke snížení deficitu běžného účtu v roce 2017 došlo díky zvýšení obchodního přebytku pod vlivem růstu cen plynu a ropy. Současně byl růst cen hlavních vývozních komodit doprovázen zvýšenými výplatami dividend zahraničním investorům, které omezily tempo snižování deficitu běžného účtu (Finreg.kz, 2018).

V roce 2018 běžný účet platební bilance Kazachstánu poprvé od roku 2014 vykazoval přebytek a dosáhl 0,9 miliard dolarů, což souviselo právě s nárůstem obchodní bilance, která v tomto roce činila 27,5 miliard dolarů. Došlo tak k navýšení o 57,9 % v porovnání s ukazatelem roku 2017. V důsledku příznivé konjunktury světových cen ropy se vývoz zboží zvýšil o 25 % na 61,1 miliardy dolarů (viz Tabulka 10). Celkově vývoz ropy a zemního plynu, který tvoří 62,2 % na celkovém vývozu, se zvýšil o 42,2 % (Vlast.kz, 2019).

Na konci roku 2019 obrat zahraničního obchodu země činil 97,8 miliard dolarů, obchodní bilance představovala ukazatel 18,4 miliard dolarů. Změny z prodeje ropy zůstaly klíčovým faktorem ovlivňujícím celkovou dynamiku vývozu komodit. Přestože však fyzický objem vývozu ropy v předchozím roce byl téměř na stejné úrovni jako v roce 2018 (70 milionů tun), ke snížení ukazatele došlo v důsledku méně příznivých cenových podmínek. V roce 2020 export zboží z Kazachstánu o něco málo klesl, což souviselo se snížením vývozu ropy a zemního plynu (viz Tabulka 10).

5 Výsledky a diskuse

Při analýze toho, jak se vyvíjel hospodářský cyklus Kazachstánu po roce 1991, je vidět, že zpočátku byla ekonomika země výrazně ovlivněna vnějšími negativními faktory. Přejít na tržní ekonomiku způsobil hlubokou ekonomickou recesi a hyperinflaci, která dosáhla více než 3 000 % v roce 1992. S postupem času se situace začala zlepšovat, ale již v roce 1998 ekonomika Kazachstánu byla zase negativně ovlivněna, tentokrát dopadem ruské finanční krize. Ukazatel HDP, stejně jako index spotřebitelských cen, v prvních deseti letech po osamostatnění Kazachstánu výrazně kolísali. Spolu s tím stát zůstal klíčovou složkou ekonomického systému země, který prováděl privatizační procesy a pracoval na tvorbě institucionálního prostředí.

Na počátku nového století se ekonomika Kazachstánu zlepšila, i když hodnoty, které překročily úroveň roku 1990, bylo dosaženo jen k roku 2003. Ukazatel míry nezaměstnanosti klesl z 13 % na 9 %, trh práce se prudce vyvíjel. Export nerostných surovin trvale stoupal v letech 2001-2008, což jen posilovalo závislost Kazachstánu na cenách ropy. Nicméně na konci první dekády 21. století ekonomika Kazachstánu byla negativně zasažena světovou finanční krizí. Země se s tím snažila vyrovnat mj. diverzifikací zahraničního obchodu, který se dříve dotýkal především zemí SNS. Nakonec těžební sektor zcela vytlačil zemědělství ze seznamu odvětví, které mohou být pro kazachstánskou vládu potenciálně přínosná.

Co se týče období 2010-2020, i přes relativně dobrý růst HDP v Kazachstánu, více než polovina tohoto růstu přímo či nepřímo připadala na surovinovou základnu, včetně dopravy, primárního zpracování a obchodování se surovinami. Růstu komoditní ekonomiky přispívaly příznivé ceny ropy a kovů, stejně jako zvýšení objemu jejich těžby, což zase dalo impuls k růstu v sousedních a dalších odvětvích ekonomiky. Přitom však existuje paradoxní situace, kdy na pozadí příznivých vnějších podmínek a značného úsilí kazachstánské vlády stále nedošlo k pokroku v diverzifikaci ekonomiky.

Tento problém se stává ještě více zřejmým, pokud se vezme v úvahu, že je v zemi dobře rozvinutý finanční systém, který navíc funguje stabilně po dlouhou dobu. Kromě toho Kazachstán disponuje významnými zdroji a příznivými podmínkami pro rozvoj agrikultury a zemědělství, což může být výhodnou oblastí pro investování finančních prostředků do budoucna.

Analýza ukazatele HDP v rámci druhé dekády 21. století nastiňuje, že ekonomika Kazachstánu byla a zůstává závislou nejen na produkci a obchodu s ropou, ale i na tom, co se děje s ruskou ekonomikou. Pozoruhodné je, že kurz ruského rublu vůči dolaru má silný vliv na dynamiku tenge prostřednictvím platební bilance, přičemž vztah mezi těmito proměnnými je silnější než vztah kazachstánské měny s cenami ropy. Tenge je tradičně náchylný k znehodnocení při poklesu cen ropy, ale při jejich růstu k významnému posílení také nedochází. Spolu s tím tenge reaguje s opožděním na prudké zhoršení obchodních podmínek (HalykFinance.kz, 2018).

Měnový kurz také působil na ukazatel HDP Kazachstánu v dolarovém vyjádření. To bylo obzvláště evidentní v roce 2015, kdy Národní Banka přecházela na režim inflačního cílení a zároveň k volně pohyblivému směnnému kurzu. Zde je také možné podotknout, že úroveň inflace se v průběhu let 2010-2020 nezvyšovala díky takovým faktorům, jako nízké náklady rozpočtu, nízký růst peněžní zásoby, nízké tempo úvěrů a posílení kurzu tenge (s výjimkou let 2015 a 2016). Inflace tak převážně kolísala v rozmezí 5-8 %.

Nicméně ve skutečnosti je úroveň inflace v zemi mnohem vyšší a kazachstánská vláda je stále více upozorňována na to, že index spotřebitelských cen již není kontrolovatelný. Problém s výpočtem reálné úrovně inflace spočívá v tom, že oficiální statistiky nereflktují skutečné potřeby obyvatelů. Statistické ukazatele jsou založeny na růstu cen produktů, které patří do kategorie základních. Ta kategorie zase zahrnuje přibližně 500 položek zboží a služeb. Drtivě většině Kazachstánců však již nestačí tyto zboží a služby, o čemž už dlouho mluví jak odborníci na výživu, tak i ekonomové. Ku příkladu, do kategorie základních produktů nepatří mořská ryba ani maso kachny, stejně jako kvalitní oblečení z Turecka ani alespoň jedna návštěva kina měsíčně (Baryshev, 2021). Pokud obyvatelé Kazachstánu si budou chtít dovolit některou z těchto věcí, inflace pro ně bude výrazně vyšší.

Trh práce v zemi také čelí mnoha problémům. Na první pohled úroveň nezaměstnanosti v Kazachstánu téměř s každým rokem klesá. Její ukazatel se snížil z 5,8 % v roce 2010 na 4,9 % v roce 2020, a to i přes nejistotu spojenou s koronavirovou pandemií v tomto roce. Avšak podle názorů odborníků je situace se skutečnou nezaměstnaností v zemi mnohem horší. To souvisí v první řadě s absencí centralizovaného orgánu, který reguluje pracovní nabídky a finančně podporuje uchazeče o zaměstnání. Z tohoto důvodu nezaměstnané osoby nejsou motivované k návštěvě center zaměstnanosti a k získání

oficiálního statusu o nezaměstnání. Dále úroveň praceneschopného obyvatelstva klesá, což zase negativně podporuje vysoká úroveň nezaměstnanosti mladých lidí.

Určitý problém představuje kategorie osob samostatně výdělečně činných, které nejsou zahrnuty do oficiálních statistik. OSVČ v Kazachstánu nejsou zapojeny do systému sociálního pojištění, nemají trvalé zdroje příjmy ani možnosti ke kariérovému růstu. Zvláště je třeba zmínit nesoulad mezi profesním zaměřením obyvatelů země. Je zde evidován nadbytek odborníků humanitních oborů a nedostatek technických pracovníků, což vláda řeší s pomocí přilákání zahraniční pracovní síly. Ta však ve většině případů není velmi kvalitní.

Co se týče obchodní bilance, zde zase vyvstává otázka o silné závislosti Kazachstánu na příjmech z ropy a plynu, které definují ukazatele HDP země. Jde o značně rizikový faktor, který může zapříčinit zpomalení hospodářského růstu, zvýšení rozpočtových deficitů a zhoršení zahraničních účtů. Rovněž s tím ukazatele celkového exportu v zemi jsou silně propojeny se světovými cenami ropy a výplatami dividend zahraničním investorům.

6 Závěr

Obecně lze říci, že z ekonomického hlediska je současná situace v Kazachstánu stabilní. Zejména v průběhu posledních deseti let je možné zaznamenat poměrně plynulý růst s několika výjimkami v letech 2015-2016. Významná část prostředků získaných z těžby, zpracování a prodeje ropy jsou nyní uloženy v Národním fondu. To poskytuje zemi jistotu v tom, že jakékoli vnější šoky (především prudký pokles cen ropy) nebude mít negativní dopad na blahobyt obyvatelstva v blízké budoucnosti. Avšak ve střednědobém a dlouhodobém horizontu taková důvěra není, protože současný ekonomický model rozvoje Kazachstánu nepodporuje růst bohatství obyvatelstva při dlouhodobém poklesu cen ropy.

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat vývoj ekonomiky a životní úroveň v republice Kazachstán v rámci zvoleného časového období, a to v letech 1991-2009 a 2010-2020. Provedená analýza ukázala, že po získání nezávislosti čelila kazachstánská ekonomika mnoha různým šokům, jako ekonomická recese, hyperinflace a ruská finanční krize. Po stabilizaci situace na počátku nového století však Kazachstán zase musel bojovat s negativními důsledky finanční krize z roku 2008. Rozvoj ekonomiky po roce 2010 souvisel s příznivou tržní konjunkturou a zvyšujícími se cenami ropy. Nicméně je stále více evidentní vysoká závislost země na nerostných surovinách a akutní nutnost diverzifikace ekonomiky pro zamezení potenciálních hrozeb.

Jako dílčí cíl si práce stanovila identifikovat hlavní faktory, které ovlivňují hospodářský vývoj v republice Kazachstán. Vedle výše zmíněných cen ropy je možné sem přičíst netransparentní způsob evidování zaměstnaných osob, vliv měnového kurzu na ukazatele celkového exportu (tedy i obchodní bilance), těsné propojení ruské měny s tenge a cenami ropy, ale také neúplná metoda výpočtu úrovně inflace, která nebere ohled na reálné potřeby obyvatelstva.

7 Seznam použitých zdrojů

- CZESANÝ, Slavoj. *Hospodářský cyklus: teorie, monitorování, analýza, prognóza*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-720-1576-1.
- ČERNOHORSKÝ, Jan a Petr TEPLÝ. *Základy financí*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3669-3.
- DVOŘÁČEK, Jiří a Peter SLUNČÍK. *Podnik a jeho okolí: jak přežít v konkurenčním prostředí*. V Praze: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-224-3.
- DVOŘÁČEK, Jiří. *Podnik a jeho okolí: jak přežít v konkurenčním prostředí*. V Praze: C. H. Beck, 2012. ISBN 8074002241.
- ECB. Co je to inflace? *Evropská centrální banka* [online]. Brusel, 2021 [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.cs.html>
- HAYWARD, Geoff. *Vocational Education and Training and the School-to-Work Transition*. 2010. ISBN 9780080448947.
- HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-278-6.
- HOLMAN, Robert. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. 3. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-541-1.
- JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4386-8.
- JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0251-8.
- KOHOUT, Pavel. *Finance po krizi: Evropa na cestě do neznáma*. 3., rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4019-5.
- LACINA, Lubor. *Měnová integrace: náklady a přínosy členství v měnové unii*. V Praze: C.H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-560-5.
- LIPOVSKÁ, Hana. *Moderní ekonomie: jednoduše o všem, co byste měli vědět*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0120-7.

- MANDEL, Martin a Vladimír TOMŠÍK. *Monetární ekonomie v období konvergence a krize*. Praha: Management Press, 2018. ISBN 978-80-7261-545-2.
- MARKS, Howard. *Ovládněte tržní cykly: a zvýšíte své investiční zisky*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-2500-5.
- REJNUŠ, Oldřich. *Finanční trhy. 4., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2014. Partners. ISBN 978-80-247-3671-6.
- ROJÍČEK, Marek, Vojtěch SPĚVÁČEK, Jan VEJMĚLEK, Eva ZAMRAZILOVÁ a Václav ŽDÁREK. *Makroekonomická analýza: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2016. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-5858-9.
- ŠUMPÍKOVÁ, Markéta, POŠTA, Vít. *Ekonomie: základní kurz*. Praha, 2021. ISBN 978-80-7644-999-2.
- ŽÁK, Milan. *Hospodářská politika*. Praha: Vysoká škola ekonomie a managementu, 2020. ISBN 978-80-88330-04-2.

Elektronické zdroje

- Agency for Strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan Bureau of National statistics. *Stat.gov.kz* [online]. 2022. [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://stat.gov.kz>
- ALIMBAEV, Turgai, Zhanna MAZHITOVA, Chinara BEKSULTANOVA, Nazira TENTIGULKYZY, D. RUDOY a S. IGNATEVA. Activities of mining and metallurgical industry enterprises of the Republic of Kazakhstan: environmental problems and possible solutions. *E3S Web of Conferences* [online]. 2020, s. 175 [cit. 2022-02-05]. ISSN 2267-1242. Dostupné z: doi:10.1051/e3sconf/202017514019
- ALIYEVA, Ainur, Amina GASSANOVA a Hai Xia GAO. Analysis of Labor Market and Unemployment Insurance in the Case of Republic of Kazakhstan. *International Journal of Engineering and Management Research* [online]. 2018, s. 8 (03) [cit. 2022-02-07]. ISSN 2250-0758. Dostupné z: doi:10.31033/ijemr.8.3.8

- BARYSHEV, Maksim. Inflyaciya v Kazahstane – oficial'naya i real'naya. *Forbes.kz* [online]. 12-11-2021 [cit. 2022-02-08]. Dostupné z: https://forbes.kz/life/observation/inflyatsiya_v_kazahstane_ofitsialnaya_i_realnaya/
- BROWN, A.J., KOETTL, J., Active labor market programs - employment gain or fiscal drain?. *IZA J Labor Econ* [online]. 2015, s. 4, 12 [cit. 2022-02-18]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s40172-015-0025-5>
- ČNB. Co to je inflace? *Cnb.cz* [online]. Praha, 2015 [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Co-to-je-inflace/>
- ČSÚ. Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produk_t_-hdp-
- D'YACHKOV, Boris A., Ainel Y. BISSATOVA, Marina A. MIZERNAYA, Sergey V. KHROMYKH, Tatiana A. OITSEVA, Oxana N. KUZMINA, Natalya A. ZIMANOVSKAYA a Saltanat S. AITBAYEVA. Mineralogical Tracers of Gold and Rare-Metal Mineralization in Eastern Kazakhstan. *Minerals* [online]. 021, s. 11(3) [cit. 2022-02-05]. ISSN 2075-163X. Dostupné z: doi:10.3390/min11030253
- Economy of Kazakhstan: Kazakhstan's economic development, 2022. *OrexCA.com* [online]. [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://www.orexca.com/kazakhstan/economy.htm>
- European Semester Thematic Factsheet: Active Labour Market Policies. *European Commission* [online]. 2017 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/european-semester_thematic-factsheet_active-labour-market-policies_en_0.pdf
- IDRISOV, Marat. Programma industrial'no-innovacionnogo razvitiya Respubliki Kazahstan na 2015-2019 gg. *Journal of Economics, Entrepreneurship and Law* [online]. 2015, s. 253-272 [cit. 2022-02-04]. ISSN 2222-534X. Dostupné z: doi:10.18334/epp.5.4.2111
- Inflyaciya i dohody naseleniya: osnovnye tendencii. *Strategy2050.kz* [online]. 09-04-2018 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z: <https://strategy2050.kz/ru/news/51211/>

- Inflyaciya v RK v 2011 godu sostavit 9,2 %-9,5 %. *Kursiv.kz* [online]. 2013 [cit. 2022-02-05].
Dostupné z:
<https://kursiv.kz/news/politika/2011-04/inflyaciya-v-rk-v-2011-godu-sostavit-92-95>
- Information-analytical system of Bureau of National statistics of Agency for strategic planning and reforms of the Republic of Kazakhstan. *Taldau.stat.gov.kz* [online]. 2022. [cit. 2022-02-05]. Dostupné z:
<https://taldau.stat.gov.kz/en/Search/SearchByKeyWord>
- KOSEN OV, Aldiyar. Uroven' inflyacii v Kazahstane za 2013 god priznan samym nizkim za 15 let. *Tengrinews.kz* [online]. 15-01-2014 [cit. 2022-02-05]. Dostupné z:
<https://tengrinews.kz/markets/uroven-inflyatsii-kazahstane-2013-god-priznan-samyi-m-nizkim-248849/>
- KUMENOV, Almaz. Kazahstan: inflyaciya pobila pyatiletnij rekord. *Russian.eurasianet.org* [online]. 05-10-2021 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z:
<https://russian.eurasianet.org/казахстан-инфляция-побила-пятилетний-рекорд>
- KURBANOVA, Karlygash, Zhanar MUKHAMETZHANOVA, Abdizhapar SAPARBAYEV, et al. Analysis of the financial stability of the Kazakhstan's economy. *E3S Web of Conferences* [online]. 2020, s. 159 [cit. 2022-02-04]. ISSN 2267-1242. Dostupné z:
[doi:10.1051/e3sconf/202015906004](https://doi.org/10.1051/e3sconf/202015906004)
- KURZY.CZ. Vývoj platební bilance 2. čtvrtletí 2021. *Kurzy.cz* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-29]. Dostupné z:
<https://www.kurzy.cz/zpravy/609396-vyvoj-platebni-bilance-2-ctvrtleti-2021/>
- MAREK, David a kol. Deloitte: Výhled české ekonomiky na rok 2021. *Opojisteni.cz* [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-11-28]. Dostupné z:
<https://www.opojisteni.cz/spektrum/deloitte-vyhled-ceske-ekonomiky-na-rok-2021/c:20385/>
- NIKONOROV, Alexey. Inflyaciya-2019: kak za god v Kazahstane menyalis' ceny. *Inbusiness.kz* [online]. 09-01-2020 [cit. 2022-02-06]. Dostupné z:
<https://inbusiness.kz/ru/news/inflyaciya-2019-kak-za-god-v-kazahstane-menyalis-ceny>

- NURSEIIT, Nurlan. Estimation of Kazakhstan's trade potential in the framework of the Custom Union. *Business and Economic Horizons* [online]. 2014, **10**(4), 320-347 [cit. 2022-02-05]. ISSN 18041205. Dostupné z: doi:10.15208/beh.2014.25
- NURSHAYEVA, Raushan. UPDATE 1-Kazakhstan's GDP growth to slow in 2014, seen rising in 2015-19. *Reuters.com*[online]. 23-10-2014 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/kazakhstan-gdp-idAFL6N0SI06K20141023>
- OECD: Building Inclusive Labour Markets in Kazakhstan. *OECD* [online]. 2017. [cit. 2022-02-06]. ISBN 9789264275607. Dostupné z: doi:10.1787/9789264273023-en
- OECD: Investment Policy Reviews: Kazakhstan 2017. *OECD* [online]. 2017 [cit. 2022-02-04]. ISBN 9789264269583. Dostupné z: doi:10.1787/9789264269606-en
- OECD: Realising Kazakhstan's development vision. *Multi-dimensional Review of Kazakhstan: Overview* [online]. Volume 1. Initial Assessment. OECD, 2016-01-20, s. 25-40 [cit. 2022-02-04]. Dostupné z: doi:10.1787/9789264246768-6-en
- Platezhnyj balans i obmennyj kurs. *HalykFinance.kz* [online]. 2018 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: <https://halykfinance.kz/download/files/company-documents/research/pbce.pdf>
- Platezhnyj balans i vneshnij dolg Respubliki Kazahstan za 2015 god. *Finreg.kz: The Agency of the Republic of Kazakhstan for Regulation and Development of Financial Market* [online]. 2016 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: http://finreg.kz/cont/BoP_pyc_A.pdf
- Platezhnyj balans i vneshnij dolg Respubliki Kazahstan za 2016 god. *Finreg.kz: The Agency of the Republic of Kazakhstan for Regulation and Development of Financial Market* [online]. 2017 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: https://finreg.kz/cont/BoP_2016_rus.pdf
- Platezhnyj balans i vneshnij dolg Respubliki Kazahstan za 2017 god. *Finreg.kz: The Agency of the Republic of Kazakhstan for Regulation and Development of Financial Market* [online]. 2018 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: https://finreg.kz/cont/BoP_2017_rus.pdf

- Platezhnyj balans Kazahstana v pervye za 4 goda slozhilsya s proficitom – Nacbank. *Vlast.kz* [online]. 05-02-2019 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: <https://vlast.kz/novosti/31565-platezhnyj-balans-kazahstana-vpervye-za-4-goda-slozil-sa-s-profitom-nacbank.html>
- POMFRET, Richard. Kazakhstan's Economy since Independence: Does the Oil Boom Offer a Second Chance for Sustainable Development?. *Europe-Asia Studies* [online]. 2005, **57**(6), 859-876 [cit. 2022-02-05]. ISSN 0966-8136. Dostupné z: doi:10.1080/09668130500199467
- Rynok truda Respubliki Kazahstan 2020. *Ranking.kz* [online]. 18-08-2020 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: <http://ranking.kz/ru/a/reviews/rynok-truda-respubliki-kazahstan-2020>
- YUSUF, Shahid. Knowledge-based Economic Growth in Kazakhstan. *Global Journal of Emerging Market Economies*[online]. 2015, **7**(3), 257-286 [cit. 2022-02-05]. ISSN 0974-9101. Dostupné z: doi:10.1177/0974910115592284
- ZHOLDASKYZY, Zamira. The Analysis of Reasons and Consequences of Unemployment in Kazakhstan. *Central Asian Bureau for Analytical Reporting* [online]. 17-07-2019 [cit. 2022-02-07]. Dostupné z: <https://cabar.asia/en/the-analysis-of-reasons-and-consequences-of-unemployment-in-kazakhstan>